

Mr. sc. Marin Bonačić*

MODEL INTERNACIONALIZIRANIH KAZNENIH SUDOVA: KARAKTERISTIKE I USPOREDBA S AD HOC MEĐUNARODNIM KAZNENIM SUDOVIMA

U radu se razmatra model internacionaliziranih kaznenih sudova, koji se nazivaju i hibridnim i mješovitim kaznenim sudovima. Prvo se razmatraju zajedničke karakteristike tih sudova te proučene situacije u kojima dolazi do njihova osnivanja. Nakon toga model internacionaliziranih kaznenih sudova uspoređen je s modelom ad hoc međunarodnih kaznenih sudova. Obje vrste sudova izvanredna su ex post facto kaznenopravna reakcija na počinjene zločine te se stoga razlikuju od Međunarodnog kaznenog suda, koji je osnovan kao stalan sud za buduće zločine. Internacionalizirani kazneni sudovi nastali su nakon iskustava s radom ad hoc međunarodnih kaznenih sudova te je predviđeno da se njima otklone neki od uočenih nedostaka tih sudova. Razmatranjem prednosti internacionaliziranih pred ad hoc međunarodnim kaznenim sudovima pokušat će se utvrditi i zašto u ovom trenutku osnivanje internacionaliziranih kaznenih sudova prevladava nad osnivanjem ad hoc međunarodnih kaznenih sudova. Ipak, internacionalizirani kazneni sudovi u svom su dosadašnjem radu pokazali i ozbiljne nedostatke u usporedbi s ad hoc međunarodnim kaznenim sudovima, koji se također razmatraju.

1. UVOD¹

Predmet ovog rada su kazneni sudovi koji su “osnovani i rade s određenim stupnjem sudjelovanja međunarodne zajednice,”² po čemu se razlikuju i od postojećih nacionalnih kaznenih sudova i od tzv. čistih međunarodnih kaz-

* Mr. sc. Marin Bonačić, asistent na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

¹ Članak se temelji na magistarskom radu obranjenom na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u studenom 2011. godine, koji je u postupku objave. Za ovu svrhu tekst je djelomično izmijenjen i dopunjen.

² Ruth Mackenzie, u: Romano, C.P.R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (ed.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals: Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. vii.

nenih sudova.³ Ti se sudovi nazivaju internacionaliziranim kaznenim sudovima (engl. *internationalized criminal courts*), mješovitim kaznenim sudovima (*mixed criminal courts*)⁴ i hibridnim kaznenim sudovima (*hybrid criminal courts*).⁵ Uz to, koriste se i drugi nazivi: mješoviti domaće-međunarodni tribunali (*mixed domestic-international tribunals*), hibridni domaće-međunarodni sudovi (*hybrid domestic-international courts*), poluinternacionalizirani kazneni sudovi ili tribunali (*semi-internationalized criminal courts/tribunals*), mješovite međunarodno/nacionalne institucije (*mixed international/national institutions*),⁶ ili mješoviti međunarodni kazneni sudovi.⁷ U literaturi na hrvatskom jeziku najčešće se koristi naziv mješoviti sudovi, za koje se navodi da su sastavljeni “i od domaćih i od međunarodnih sudaca i tužitelja”⁸ te drugog osoblja te da “primjenjuju sjedinjeno međunarodno i domaće materijalno i postupovno pravo.”⁹ Uz naziv mješoviti sudovi koristi se i naziv hibridni sudovi.¹⁰

Iako se za te sudove koriste sva tri naziva i nijedan od njih ne prevladava, u ovom radu prihvaćen je stav da se nazivom “internacionalizirani” adekvatnije opisuje njihova priroda.¹¹ Naime, upravo je tzv. internacionaliziranost, shvaćena kao sudjelovanje međunarodne zajednice u radu tih sudova, ključan element za njihovo razlikovanje od međunarodnih i nacionalnih kaznenih sudova, što ovaj naziv ističe. Uz to, on omogućuje i stupnjevanje sudjelovanja međunarodne zajednice u njihovu funkcioniranju te stoga i njihovu usporedbu po tom kriteriju. Osim toga, stupanj sudjelovanja međunarodne zajednice može biti i kriterij za ocjenu može li se određeni sud smatrati internacionaliziranim kaznenim sudom. Ipak, treba reći da se u određenim slučajevima prije može govoriti o “nacionalizaciji” međunarodnog nego o “internacionalizaciji” nacionalnog suda.¹²

³ Na engleskom *pure international criminal courts* naziv je koji se koristi kako bi se te sudove razgraničilo od sudova koji su predmet ovog rada.

⁴ Npr. Shraga, Daphna, *The Second Generation UN-Based Tribunals: A Diversity Of Mixed Jurisdictions*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 15-38.

⁵ Npr. Nouwen, M.H. Sarah, “Hybrid courts”: The hybrid courts of a new type of international crimes courts; *Utrecht Law Review*, Vol. 2/2006, No. 2, str. 190-214.

⁶ *Ibid.*, str. 192.

⁷ Škorić, Marisabell, Mješoviti međunarodni kazneni sudovi, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 26/2005, br. 2, str. 933-970.

⁸ Josipović, Ivo, *Odgovornost za ratne zločine pred sudovima u Hrvatskoj*, Zagreb, 2006, str. 30.

⁹ Škorić, Marisabell, Mješoviti međunarodni kazneni sudovi, op. cit. (bilj. 7), str. 936.

¹⁰ Krapac, Davor, *Međunarodni kazneni sudovi*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 510, knjiga III. Društvene znanosti, Zagreb, 2011, str. 165- 232, str. 184 i 185.

¹¹ Romano, C.P.R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (ed.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, op. cit. (bilj. 2), str. x.

¹² *Ibid.*

I naziv hibridni sudovi, shvaćen kao kombinacija dviju vrsta radi dobivanja novih, poželjnih svojstava, ocrtava prirodu tih sudova. Međutim, on ne ističe već navedeno ključno obilježje takve kombinacije. Osim toga, navedeni naziv onemogućuje uspoređivanje tih sudova s obzirom na udjele međunarodnih i nacionalnih elemenata ("hibridniji" sud). S druge strane, naziv mješoviti sudovi upućuje na temeljnu osobinu tih sudova, mješoviti sastav njihovih sudskih vijeća i eventualnu primjenu kombinacije pravila međunarodnog i nacionalnog materijalnog i/ili postupovnog kaznenog prava, no i taj naziv onemogućuje usporedbe među njima ("mješovitiji" sud).

S obzirom na stupanj sudjelovanja međunarodne zajednice, predlaže se i sljedeća podjela međunarodnih (internacionaliziranih) sudova u postkonfliktnim situacijama: međunarodni sudovi, hibridni sudovi, internacionalizirani domaći sudovi i međunarodno potpomognuti sudovi.¹³ Tom podjelom internacionalizirani kazneni sudovi svrstani su u drugi i treći model. Prema njoj, hibridni sudovi su neovisne kaznene institucije izvan tradicionalnog carstva domaće sudbenosti, kao što su Posebni sud za Sijera Leone¹⁴ te Posebni tribunal za Libanon, dok su internacionalizirani kazneni sudovi (jedino) mješoviti domaće-međunarodni sudovi integrirani u strukturu domaćeg pravnog sustava, bez vlastite međunarodnopravne osobnosti.¹⁵

Potrebno je još obrazložiti upotrebu pojma "sudovi". U literaturi se koristi i naziv "tribunali",¹⁶ odnosno govori se o "sudovima i tribunalima."¹⁷ Korišteni nazivi odgovaraju i imenima pojedinih internacionaliziranih kaznenih sudova, jer se neki od njih nazivaju sudovima, npr. Posebni sud za Sijera Leone (*Special Court for Sierra Leone*), a drugi tribunalima, npr. Posebni tribunal za Libanon (*Special Tribunal for Lebanon*). Međutim, razlikovanje između sudova i tribunala nije jasno, a tome pridonosi i činjenica da se u slučaju Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (dalje: MKSJ) službeni naziv suda na engleskom (*International criminal tribunal*) i francuskom jeziku (*Tribunal Pénal International*) prevodi pojmom Međunarodni kazneni sud. Bitne razlike između tih dvaju naziva nema te se navodi da naziv pojedinog suda ovisi o

¹³ Stahn, Carsten, The Geometry of Transitional Justice: Choices of Institutional Design, *Leiden Journal of International Law*, Vol. 18/2005, No. 3, str. 425-466, str. 436.

¹⁴ *Ibid.*, str. 436 i 437.

¹⁵ *Ibid.*, str. 437.

¹⁶ Npr. Skinnider, Eileen, Experiences and Lessons from "Hybrid" Tribunals: Sierra Leone, East Timor and Cambodia, International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, A paper prepared for the Symposium on the International Criminal Court, 2007, dostupno na: <http://www.icclr.law.ubc.ca/Site%20Map/ICC/ExperiencesfromInternationalSpecialCourts.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).

¹⁷ Tako npr. Romano, C.P.R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (ed.), *Internationalized criminal courts and tribunals*, op. cit. (bilj. 2).

tome tko je pripremio osnivačke akte suda.¹⁸ Osim toga, u većini se slučajeva i ne koristi naziv sudovi ili tribunali, već vijeća. Tako su osnovana Posebna vijeća za teške zločine u Istočnom Timoru (*Special Panels for Serious Crimes in East Timor*), vijeća na Kosovu, kolokvijalno nazvana "Vijeća po Uredbi 64" ("*Regulation 64*" panels) i Izvanredna vijeća u sudovima Kambodže (*Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia*), a u Bosni i Hercegovini osnovani su internacionalizirani Odjel za ratne zločine i Odjel za organizirani kriminal, gospodarski kriminal i korupciju unutar Kaznenog i Žalbenog odjeljenja Suda BiH. Stoga bi potpuni naziv za ta tijela trebao bi biti: "internacionalizirani kazneni sudovi, tribunali, odjeli i vijeća". Kako sva proučavana tijela vrše funkciju suđenja u kaznenim predmetima, u radu se ona nazivaju zajedničkim nazivom "sudovi".

Osnivanje internacionaliziranih kaznenih sudova započelo je 2000. godine, kada su uvedeni međunarodni suci i tužitelji na Kosovu, a osnovana su i Posebna vijeća za teške zločine u Istočnom Timoru (danas Timor-Leste). Nakon toga, 2002. godine osnovan je Posebni sud za Sijera Leone, a 2003. godine Izvanredna vijeća u sudovima Kambodže. Godine 2003. također je omogućeno sudjelovanje međunarodnih sudaca na Odjelu za organizirani kriminal, gospodarski kriminal i korupciju Suda Bosne i Hercegovine, a 2004. godine i na Odjelu za ratne zločine. Godine 2007. osnovan je Posebni tribunal za Libanon, a 2008. godine zakonom su uvedeni suci EULEX-a na Kosovu. Od tih sudova s radom su već završila Posebna vijeća za teške zločine u Timor-Lesteu u svibnju 2005. godine;¹⁹ međunarodni suci u UNMIK-ovim "vijećima po Uredbi 64" na Kosovu krajem 2008. godine²⁰ te međunarodni suci u Odjelima za organizirani kriminal, gospodarski kriminal i korupciju Suda BiH u prosincu 2009. godine.²¹ Jedan od razloga za njihovo osnivanje u tolikom broju su prednosti koje imaju pred *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima. U području međunarodnog kaznenog prava osnivanje i djelovanje

¹⁸ Krapac, Davor, Međunarodni kazneni sudovi, op. cit. (bilj. 10), str. 165. Navodi i da se nazivom tribunal više koristi francuska pravna tradicija, a pojmom sud anglo-američka.

¹⁹ U skladu s Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1543 od 14. svibnja 2004. (S/RES/1543 (2004)).

²⁰ Prijenos predmeta s UNMIK-ovih sudaca i tužitelja na EULEX-ove suce i tužitelje tekao je postupno. Suci EULEX-a počeli su vršiti sudske funkcije 9. prosinca 2008., a između 18. prosinca 2008. i 31. ožujka 2009. preuzeli su 185 kaznenih slučajeva od UNMIK-a kako je on ugasio svoje sudske aktivnosti (*Annual report 2009 on the Judicial Activities of EULEX Judges*, str. 3, dostupno na: <http://www.eulex-kosovo.eu/docs/justice/annual-report2009/ANNUAL%20REPORT%20English%20FINAL.pdf> (na dan 15.6.2012.)).

²¹ Ured visokog predstavnika (OHR), Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Sudu Bosne i Hercegovine od 14. prosinca 2009., čl.1. st.1. *argumentum a contrario*, dostupno na: http://www.ohr.int/decisions/judicialrdec/default.asp?content_id=44281 (na dan 15. 6. 2012.).

internacionaliziranih kaznenih sudova zasigurno je obilježilo prvo desetljeće XXI. stoljeća, isto kao što je osnivanje *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova i Međunarodnog kaznenog suda (dalje: MKS) obilježilo zadnje desetljeće XX. stoljeća.

U radu će se, na temelju dosadašnjih iskustava, proučiti model internacionaliziranih kaznenih sudova te će se usporediti s modelom *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova. Prvo će se razmotriti zajedničke karakteristike internacionaliziranih kaznenih sudova te utvrditi koje od njih su ključne. Nakon toga proučit će se situacije u kojima dolazi do osnivanja internacionaliziranih, ali i *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova. Obje vrste sudova izvanredna su *ex post facto* kaznenopravna reakcija na počinjene zločine te se stoga razlikuju od MKS-a, koji je osnovan kao stalni sud za buduće zločine. Djelujući u istovjetnim situacijama, oba modela imaju određene prednosti i nedostatke, koji se mogu usporediti. Internacionalizirani kazneni sudovi nastali su nakon iskustava s radom *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova te je predviđeno da se njima otklone neki od uočenih nedostaka tih sudova. U 4. poglavlju razmotrit će se prednosti internacionaliziranih u usporedbi s *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima. Na taj način pokušat će se i utvrditi zašto u ovom trenutku osnivanje internacionaliziranih kaznenih sudova prevladava nad osnivanjem *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova. Ipak, internacionalizirani kazneni sudovi u svom su dosadašnjem radu pokazali i ozbiljne nedostatke u odnosu prema *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima, koji će se također razmotriti. Na kraju će biti dana ocjena modela internacionaliziranih kaznenih sudova.

2. KARAKTERISTIKE INTERNACIONALIZIRANIH KAZNENIH SUDOVA

Jedna od karakteristika internacionaliziranih kaznenih sudova jest njihova heterogenost u gotovo svakom pogledu. Razlike između internacionaliziranih sudova tolike su da se navodi da “ti tribunali i sudovi nisu jedna vrsta, nego zapravo različite vrste koje obuhvaćamo jednim izrazom.”²² Međutim, oni imaju i određene zajedničke karakteristike po kojima ih je moguće razlikovati od drugih vrsta sudova i drugih vrsta tijela. Kao ključna zajednička karakteristika može se izdvojiti da je riječ o kaznenim sudovima koji su internacionalizirani, odnosno sastavljeni od međunarodnog i nacionalnog osoblja. Postojeći sudovi imaju još tri zajedničke karakteristike koje se ne smatraju ključnima: *ad hoc*

²² Condorelli, Luigi; Boutruche, Théo, *Internationalized Criminal Courts and Tribunals: Are They Necessary?*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 427-436, str. 427.

karakter, privremenost djelovanja i već spomenutu heterogenost. Uz te, pojavljuje se još niz karakteristika koje nisu zajedničke svim internacionaliziranim kaznenim sudovima: oni nisu osnovani po glavi VII. Povelje UN-a, ne postoji obveza trećih država na suradnju, sjedište suda je u državi gdje su zločini počinjeni (*in situ*) te se financiraju dobrovoljnim doprinosima.

Definicija internacionaliziranih kaznenih sudova koja dobro ističe njihovu ključnu karakteristiku je sljedeća: "Ovaj pojam ovdje će se koristiti za obuhvaćanje sudskih tijela koja imaju *mješoviti sastav* i sastoje se i od međunarodnih sudaca i od sudaca koji imaju državljanstvo države u kojoj se suđenja održavaju."²³ Karakteristika da se radi o kaznenim sudovima razlikuje ova tijela od drugih vrsta sudova, kao što su npr. građanski ili upravni sudovi, i od drugih vrsta tijela, kao što su upravna tijela ili komisije za istinu, koje se nekad koriste usporedo s kaznenim sudovima, a nekad i umjesto njih. Po internacionaliziranosti, ovi sudovi razlikuju se od međunarodnih kaznenih sudova i od nacionalnih kaznenih sudova, jer ni jedni ni drugi ne sadržavaju kombinaciju međunarodnih i nacionalnih sudaca.

Od preostalih zajedničkih karakteristika postojećih internacionaliziranih kaznenih sudova, *ad hoc*²⁴ karakter tih sudova upućuje na to da su osnovani *ex post facto* za pojedinu situaciju u kojoj su počinjeni zločini, dok privremenost upućuje na to da je njihovo djelovanje vremenski ograničeno. Poznavanje heterogenosti kao karakteristike tih sudova, odnosno razloga koji do nje dovode, pomaže razumijevanju njihove prirode i razlika među njima. Heterogenost i *ad hoc* karakter tih sudova trebali bi omogućiti njihovu fleksibilnost i prilagodbu specifičnostima situacije za koju su osnovani.

2.1. Kazneni sudovi

U državama koje su prošle razdoblje sukoba kazneni progon pred sudovima samo je jedan od načina reakcije na počinjene zločine. Ovdje promatrana tijela su kazneni sudovi i to ih razlikuje od drugih mehanizama reakcije na počinjene međunarodne zločine i druga teška kaznena djela. Kao najsnažnija i krajnja (*ultima ratio*) reakcija društva na određena protupravna ponašanja,

²³ Cassese, Antonio, *International Criminal Law*, New York, 2003, str. 343. Uz napomene da svi internacionalizirani kazneni sudovi ne održavaju suđenja u državi za koju su osnovani te da tzv. nacionalni suci ne moraju imati državljanstvo države za koju su osnovani. Primjer je Posebni sud za Sijera Leone, u kojem je Vlada Sijera Leonea na pozicije predviđene za nacionalne suce imenovala dvojicu stranih državljana.

²⁴ *Ad hoc* – lat. zbog ovoga, zbog ove svrhe. U: Anić Vladimir; Goldstein, Ivo, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 2004: *ad hoc*... *služb. admin.* upravo za to, posebno radi toga, s određenom namjerom.

kazneno pravosuđe uređeno je i na nacionalnoj i na međunarodnoj razini mnogim pravilima, načelima i standardima.

Karakteristika svih suvremenih međunarodnih i internacionaliziranih sudova jest da odlučuju o individualnoj kaznenoj odgovornosti počinitelja. Po tome se razlikuju od svojeg prethodnika, Međunarodnog vojnog tribunala u Nürnbergu osnovanog nakon II. svjetskog rata, koji je pri suđenju pojedinom članu grupe ili organizacije mogao utvrditi i da je grupa ili organizacija kojoj on pripada zločinačka (čl. 9. Povelje Međunarodnog vojnog suda u Nürnbergu),²⁵ ali i od mnogih nacionalnih pravnih sustava koji poznaju kaznenu odgovornost pravnih osoba.²⁶ Ograničenjem na utvrđivanje individualne kaznene odgovornosti internacionalizirani kazneni sudovi razlikuju se i od komisija za istinu, koje također utvrđuju odgovornost za počinjene zločine, ali u širem kontekstu nego što to čine kazneni sudovi. Tako je npr. Komisija za istinu i pomirenje u Sjevernoj Leoneu (*Truth and Reconciliation Commission in Sierra Leone*) bila nadležna za istragu i izvještaj o razlozima, prirodi i opsegu povreda i zlouporaba ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava, među ostalim uključujući i pitanje jesu li one rezultat namjernog planiranja, politike ili odobrenja ijedne vlade, grupe ili pojedinca te o ulozi unutarnjih i vanjskih faktora u sukobu (čl. 6. st. 2.a Zakona o Komisiji za istinu i pomirenje).²⁷

2.2. Internacionaliziranost

Druga zajednička karakteristika tih sudova je njihova internacionaliziranost, koja podrazumijeva “mješavinu unutarnjih i međunarodnih elemenata, koju možemo pronaći na vrlo različitim razinama...”²⁸ Mješavinu unutarnjih i međunarodnih elemenata tako možemo pronaći: u sastavu sudova, jer sude nacionalni i međunarodni suci; sastavu tužiteljstva, gdje postoje nacionalni i međunarodni tužitelji, te sastavu ostalog osoblja; primjeni mješavine nacionalnog i međunarodnog materijalnog i/ili procesnog kaznenog prava te u mješovitom financiranju suda i upravljanju njime.

Postavlja se pitanje koji od navedenih međunarodnih elemenata mora biti prisutan da bi se neki sud smatrao internacionaliziranim. U pogledu primijenje-

²⁵ Charter of the International Military Tribunal - Annex to the Agreement for the prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis (“London Agreement”) od 8. listopada 1945.

²⁶ Npr. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (Narodne novine, br. 151/03, 110/07).

²⁷ *The Truth and Reconciliation Commission Act* od 10. veljače 2000. (*Supplement to the Sierra Leone Gazette Vol. CXXXI, No. 9*).

²⁸ Condorelli, Luigi; Boutruche, Théo, *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, op. cit. (bilj. 22), str. 428.

nog prava, primjer Posebnog tribunala za Libanon pokazuje da je moguće da internacionalizirani kazneni sud primjenjuje samo odredbe domaćeg prava.²⁹ Takva primjena isključivo domaćeg materijalnog prava ne utječe na internacionalizirani karakter suda. Isto tako, Odjel za ratne zločine Suda BiH u postupcima primjenjuje domaće materijalno i procesno pravo,³⁰ što također ne utječe na njegov internacionalizirani karakter.

Dalje, u svim slučajevima internacionaliziranih kaznenih sudova prisutni su i nacionalni i međunarodni tužitelji. Ipak, primjer Kosova, gdje su međunarodni suci uvedeni kako bi se preispitalo već donesene presude kosovskih sudova jer su postojale sumnje u pristranost,³¹ pokazuje da postojanje međunarodnih tužitelja nije uvjet za internacionaliziranost suda. Naime, međunarodni suci ispitali su presude koje su donijeli nacionalni suci u postupcima u kojima nisu sudjelovali međunarodni tužitelji, što je na kraju rezultiralo preinakom 8 od 11 presuda do rujna 2002. godine.³² Na temelju iskustava s Kosova, moguće je zamisliti internacionalizirani kazneni sud u kojem bi sudjelovali samo međunarodni suci, ne i tužitelji.

Financiranje internacionaliziranih kaznenih sudova također je internacionalizirano, odnosno potpuno ih ili dijelom financira međunarodna zajednica. Ipak, ni ono nije ključno za internacionaliziranost suda, jer bi i sud potpuno financiran od države za koju je osnovan uz sudjelovanje međunarodne zajednice putem međunarodnih sudaca ostao internacionaliziran.

Slijedom navedenog, element koji je temelj internacionaliziranosti kaznenog suda jest mješavina nacionalnih i međunarodnih sudaca. Mješavine svih ostalih navedenih elemenata nisu nužne, ali utječu na stupanj internacionaliziranosti suda. Svi razmatrani sudovi, u različitim omjerima, sadržavaju nacionalne i međunarodne suce te stoga ispunjavaju ovaj uvjet. Za razliku od toga, Irački posebni tribunal i njegov nasljednik Irački visoki kazneni sud ne sadržavaju međunarodne suce, što je ključni razlog za stav da nije riječ o internacionaliziranim kaznenim sudovima.

²⁹ Čl. 2. Statute of the Special Tribunal for Lebanon (S/RES/1757 (2007)).

³⁰ Zakon o krivičnom postupku BiH (Služb. glasnik BiH, br. 03/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09) te Zakon o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju Tužilaštvu Bosne i Hercegovine i korištenju dokaza pribavljenih od strane Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini (Služb. glasnik BiH, br. 61/04, 46/06, 53/06 i 76/06).

³¹ Cerone, John; Baldwin, Clive, Explaining and Evaluating the UNMIK Court System, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia, New York, 2004, str. 41-57, str. 51 i 52.

³² *Ibid.*

Nakon razmatranja u čemu se sastoji internacionaliziranost kaznenih sudova razmotrit će se što čini međunarodni element tih sudova, odnosno kakvu kvalitetu on mora imati. Ključno pitanje, razmatrano u vezi s Iračkim posebnim tribunalom, jest: "Smatra li se onda Tribunal također hibridnim sudom ako su imenovani samo američki suci (strano sudjelovanje), ili ako su imenovani suci različitih nacionalnosti (multinacionalno sudjelovanje), ili ako međunarodna organizacija pomaže u imenovanju (međunarodno sudjelovanje) ili je on hibridan sud jedino ako je uključen UN?"³³ Naime, smatra se da nije dovoljno samo uključiti strane elemente u strukturu suda da bi se oni smatrali internacionaliziranim sudovima, nego se traži dodatna kvaliteta tih elemenata. Kao primjer sudova mješovitog sastava koji se ne mogu smatrati internacionaliziranim navode se afrički sudovi za trgovinu robljem koji su odlučivali o oduzimanju brodova za koje se sumnjalo da su korišteni za trgovinu robljem, a koje je Velika Britanija bilateralno osnivala s afričkim državama.³⁴ Drugi primjer koji se navodi je suđenje u predmetu Lockerbie za teroristički napad i rušenje zrakoplova iznad Lockerbiea u Škotskoj.³⁵ Prema međunarodnom sporazumu, suđenje je trebalo provesti vijeće sastavljeno od škotskih sudaca, po škotskom pravu, ali koje je sudilo u Nizozemskoj počiniteljima koje je izručila Libija.³⁶ Iako su u suđenju bili prisutni i međunarodni elementi u vidu državljanstva počinitelja i mjesta suđenja, taj sud ipak se ne smatra internacionaliziranim kaznenim sudom.³⁷ Treći primjer koji se navodi je međunarodna pomoć u savjetima i podršci etiopskom Posebnom uredu tužitelja, što se također ne smatra internacionalizacijom suda.³⁸

Povezanost s UN-om, bliža ili dalja, nesporan je element koji zadovoljava kriterij potrebne kvalitete međunarodnog elementa. Osim sudjelovanja u osnivanju, veza se manifestira i time što oni ostvaruju ciljeve UN-a. S jedne strane pridonose borbi protiv nekažnjivosti u slučajevima u kojima nacionalni sustavi ne djeluju ili rade loše, a s druge strane pridonose i "rekonstrukciji nacionalnog sustava koji je u raspadu ili nije uspio i održavanju ili obnovi mira."³⁹

Međutim, povezanost s UN-om nije preduvjet za postojanje internacionaliziranog kaznenog suda.⁴⁰ U osnivanju i radu takvog suda može sudjelovati i

³³ Nouwen, M.H. Sarah, "Hybrid courts", op. cit. (bilj. 5), str. 210 i 211.

³⁴ Condorelli, Luigi; Boutruche, Théo, Internationalized Criminal Courts and Tribunals, op. cit. (bilj. 22), str. 429.

³⁵ Williams, Sarah, Hybrid and Internationalized Criminal Tribunals: Jurisdictional Issues, Doctoral thesis, Durham University, 2009, str. 1-227, str. 35, dostupno na: <http://etheses.dur.ac.uk/38/> (na dan 15. 6. 2012.).

³⁶ *Ibid.*, str. 36.

³⁷ Tako *ibid.*

³⁸ Nouwen, M.H. Sarah, "Hybrid courts", op. cit. (bilj. 5), str. 206.

³⁹ Condorelli, Luigi; Boutruche, Théo, Internationalized Criminal Courts and Tribunals, op. cit. (bilj. 22), str. 429.

⁴⁰ Tako, Nouwen, M.H. Sarah, "Hybrid courts", op. cit. (bilj. 5), str. 211.

neka od regionalnih organizacija ili skupina država. Primjer toga su EULEX-ovi međunarodni suci na Kosovu, koji djeluju u skladu s Rezolucijom Vijeća Sigurnosti UN 1244, ali je riječ o sucima Misije vladavine prava Europske unije.⁴¹ Ako se prihvati da povezanost s UN-om nije ključna za postojanje internacionaliziranog kaznenog suda, postavlja se pitanje kakvu kvalitetu mora imati međunarodni element da bi ga se moglo ocijeniti zadovoljavajućim: koliko država mora sudjelovati u osnivanju i radu suda da bi ga se smatralo internacionaliziranim? Na to pitanje za sada se ne može dati definitivni odgovor.

2.3. *Ad hoc* karakter i privremenost

Kao što je već spomenuto, pojam *ad hoc* ističe činjenicu da je sud osnovan “upravo za to”, kao *ex post* reakcija na određenu situaciju. Po tome su internacionalizirani kazneni sudovi jednaki *ad hoc* međunarodnim sudovima, a jedni i drugi se razlikuju od MKS-a, koji je osnovan kao stalni sud za buduće međunarodne zločine.

Osim što su osnovani za točno određenu situaciju, postojeći internacionalizirani kazneni sudovi zamišljeni su i kao privremena tijela, koja nakon što ispune svoj cilj, prestaju s radom.⁴² Privremenost djelovanja jasna je kod sudova, kao što je Posebni sud za Sijera Leone, koji će u određenom trenutku završiti sa svojim radom. Ona je sporna u slučajevima u kojima su internacionalizirana vijeća uklopljena u nacionalne sudove, koji će i nakon prestanka rada internacionaliziranih vijeća nastaviti s radom i imati nadležnost za djela koja su prije spadala u nadležnost internacionaliziranih vijeća. U pogledu internacionaliziranosti suda, ona je završetkom rada internacionaliziranih vijeća prestala te se takve situacije također mogu smatrati zatvaranjem internacionaliziranog kaznenog suda.⁴³

Ad hoc karakter i privremenost omogućuje prilagodbu internacionaliziranih kaznenih sudova svakoj pojedinoj situaciji, a time se otvaraju vrata i sljedećoj karakteristici postojećih sudova, njihovoj heterogenosti. Međutim, takvo uređenje nije bez prijepora: “po samoj svojoj prirodi, svi *ad hoc* tribunali percipirani su da promoviraju selektivnu pravdu, potkopavajući univerzalnu odgovornost i da imaju upitnu nepristranost protiv određenih pojedinaca.”⁴⁴

⁴¹ O pravnoj osnovi djelovanja EULEX-ovih sudaca v. Annual report 2009 on the Judicial Activities of EULEX Judges, op. cit. (bilj. 20), str. 7.

⁴² Condorelli, Luigi; Boutruche, Théo, Internationalized Criminal Courts and Tribunals, op. cit. (bilj. 22), str. 428.

⁴³ Tako i Nouwen, M.H. Sarah, “Hybrid courts”, op. cit. (bilj. 5), kaže da se može govoriti o privremenosti hibridnosti osoblja (str. 211).

⁴⁴ Skinnider, Eileen, Experiences and Lessons from “Hybrid” Tribunals, op. cit. (bilj. 16), str. 21.

Bez obzira na to što je navedena karakteristika zajednička svim postojećim *ad hoc* sudovima, a možda i budućima, ona nije ključna. Naime, sud s međunarodnim i nacionalnim sucima mogao bi djelovati i kad ne bi bio osnovan kao *ad hoc*, nego kao stalni sud.

2.4. Heterogenost

Heterogenost s jedne strane obilježava načine reakcije na počinjene zločine u tzv. postkonfliktnim situacijama, u kojima je kazneni progon samo jedna od mogućnosti, a s druge strane ona je i jedna od karakteristika internacionaliziranih kaznenih sudova koju treba istaknuti. Ona je posljedica njihove prilagodbe specifičnostima situacije u pojedinoj državi (društvu) za koju su sudovi osnovani. Takva prilagodba, pod uvjetom da ne dolazi do odstupanja od načela i standarda kaznenog pravosuđa, može biti pozitivna. Tako npr. Posebni tribunal za Libanon, za razliku od međunarodnih kaznenih sudova, propisuje aktivniju ulogu raspravnih sudaca (čl. 20. Statuta),⁴⁵ čime se njihova uloga približava ulozi koju imaju u sustavu kontinentalnog (civilnog) prava kojemu Libanon pripada.

S druge strane, s obzirom na to da su internacionalizirani kazneni sudovi nekad osnovani kao rezultat sporazuma s pojedinom državom, raznolikost je često posljedica kompromisa postignutih između međunarodne zajednice i pojedine države ili kompromisa unutar same međunarodne zajednice. Kompromisi su nužni s obzirom na to da u međunarodnoj zajednici u ovom trenutku ne postoji politička volja za osnivanje novih međunarodnih sudova kao mjere po glavi VII. Povelje UN-a.⁴⁶ U tom smislu govori se o “zamoru tribunalima” Vijeća sigurnosti UN-a.⁴⁷ Uzevši u obzir često teške i duge pregovore o osnivanju sudova, čak i s “malim” državama, kritizira se sporazumni način osnivanja internacionaliziranih kaznenih sudova.⁴⁸ Osim toga, kritiziraju se i rješenja koja su nastala kao rezultat takvih kompromisa, osobito Izvanredna vijeća u sudovima Kambodže.⁴⁹

⁴⁵ Statute of the Special Tribunal for Lebanon, op. cit. (bilj. 29).

⁴⁶ Charter of United Nations od 26. lipnja 1945.

⁴⁷ Za pojam se navodi da ga je skovao D. Scheffer, viši savjetnik stalnog predstavnika SAD-a u UN-u. Skinnider, Eileen, Experiences and Lessons from “Hybrid” Tribunals, op.cit. (bilj. 16), str. 6, citirajući Cassese, Antonija, *From Nuremberg to Rome: International Military Tribunals to the International Criminal Court*, u: Cassese, Antonio; Gaeta, Paola; John, Jones (ur.), *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary, Volume I*, Oxford University Press: 2002, str. 15.

⁴⁸ Josipović, Ivo, Odgovornost za ratne zločine pred sudovima u Hrvatskoj, op. cit. (bilj. 9), str. 30.

⁴⁹ O pregovorima koji su doveli do osnivanja Izvanrednih vijeća u sudovima Kambodže v. Shraga, Daphna, *The Second Generation UN-Based Tribunals: A Diversity Of Mixed Jurisdic-*

Heterogenost je karakteristika prisutna u svim aspektima internacionaliziranih kaznenih sudova. Razlike postoje u: načinu osnivanja; načinu financiranja; uređenju nadležnosti i materijalnom kaznenom pravu koje primjenjuju; položaju prema nacionalnim sudovima, *ad hoc* međunarodnim sudovima, trećim državama i komisijama za istinu; ustrojstvu, sastavu vijeća i načinu donošenja odluka; uređenju kaznenog postupka pred njima te u načinu njihova zatvaranja. Posljedica je heterogenosti da je teško dati zajedničku ocjenu njihova rada, nužnosti i korisnosti.⁵⁰ Zbog tolike raznolikosti, pitanje o njihovoj korisnosti uspoređeno je s pitanjem treba li “psa, muhu, kokoš i puža smatrati korisnima ili ne: ima li smisla raspravljati zajedno o stvorenjima koja su toliko različita jedna od drugih?”⁵¹ Uz napomenu da i ta stvorenja imaju nešto zajedničko.

3. SITUACIJE U KOJIMA DOLAZI DO OSNIVANJA INTERNACIONALIZIRANIH KAZNENIH SUDOVA

Ad hoc međunarodni kazneni sudovi i internacionalizirani kazneni sudovi trebali bi otkloniti sljedeće probleme koji se javljaju pred nacionalnim sudovima, a koji mogu dovesti do nekažnjavanja počinitelja ovih djela ili do njihova nepravičnog kažnjavanja: a) nepostojanje političke volje za kazneni progon i kažnjavanje počinitelja zločina, b) nesposobnost za poduzimanje kaznenog progona i suđenja te c) pristranost.⁵² Osnivanjem i djelovanjem međunarodnih i internacionaliziranih kaznenih sudova nastoji se premostiti postojanje pojedinog ili kombinacije navedenih problema koji se mogu pojaviti na nacionalnoj razini. Taj cilj nastoji se postići osnivanjem *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova i internacionaliziranih kaznenih sudova, a istoj svrsi služi i MKS. Ipak, postojanje nekog od navedenih problema ne dovodi nužno do osnivanja međunarodnog ili internacionaliziranog kaznenog suda. Jedna od

tions, op. cit. (bilj. 4), str. 16 i dalje. Za kritiku postignutog rješenja v. npr. Meijer, Ernestine, *The Extraordinary Chambers In the Courts of Cambodia*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 207-232, str. 231 i 232.

⁵⁰ Slično i Williams, Sarah, *Hybrid and Internationalized Criminal Tribunals*, op. cit. (bilj. 35), str. 33.

⁵¹ Condorelli, Luigi; Boutruche, Théo, *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, op. cit. (bilj. 22), str. 427.

⁵² Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, op. cit. (bilj. 2), str. ix, navode kao temeljne probleme moguću pristranost sudova i političku i materijalnu tegobnost izvršenja progona za međunarodne zločine, što rezultira time da samo malobrojne države imaju sposobnost i volju za njihovo poduzimanje.

karakteristika međunarodnog i internacionaliziranog kaznenog sudovanja je selektivnost. Ona je ovisna o političkim odnosima u međunarodnoj zajednici, a očituje se time da nijedna od stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a nikad nije suočena sa suđenjima, a ponekad uključuje i obaziranje na njihove želje o tome koga progoniti, pod kojim optužbama i kad.⁵³

Nakon osnivanja Međunarodnog kaznenog suda, čiji je Statut stupio na snagu 1. srpnja 2002., a koji je zamišljen kao prvi stalni međunarodni kazneni sud s nadležnošću za “najteža kaznena djela međunarodnog značaja”, odnosno “značajna za cijelu međunarodnu zajednicu” (čl. 1. i 5. Statuta MKS),⁵⁴ hoće li doći do osnivanja pojedinog internacionaliziranog kaznenog suda ovisi i o tome postoji li nadležnost MKS-a u konkretnom slučaju. U ovom trenutku osnivanje internacionaliziranih kaznenih sudova moguće je u situacijama kada MKS nema stvarnu, vremensku ili teritorijalnu nadležnost.⁵⁵ U takvim situacijama osnivanje internacionaliziranih sudova može služiti kao način proširivanja područja borbe protiv nekažnjivosti i ostvarenja ciljeva međunarodne zajednice u tom pogledu.⁵⁶

Prema Rimskom statutu MKS je nadležan za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti, ratne zločine i zločin agresije.⁵⁷ S obzirom na stvarnu nadležnost, ne ulazeći u proučavanje definicija i elemenata svakog od tih djela, internacionalizirani kazneni sudovi sa stvarnom nadležnošću za neka druga teška kaznena djela od značenja za međunarodnu zajednicu ne bi konkurirali nadležnosti MKS-a. Primjeri takvih sudova mogli bi biti sudovi osnovani za organizirani kriminal, slično internacionaliziranim vijećima na Kosovu i donedavno u Bosni i Hercegovini. Drugi primjer mogli bi biti sudovi osnovani za kaznena djela terorizma, slično Posebnom tribunalu u Libanonu koji ima nadležnost za napad

⁵³ Bassiouni, Cherif, *Assessing Conflict Outcomes: Accountability and Impunity*, u: Bassiouni, Cherif M., (ur.), *The Pursuit of International Criminal Justice: A World Study on Conflicts, Victimization, and Post-Conflict Justice*, Antwerp, 2010, str. 3-39, str. 37.

⁵⁴ Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta MKS-a (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 5/01).

⁵⁵ S obzirom na odredbe Statuta MKS o personalnoj nadležnosti, koje propisuju da se Statut primjenjuje na sve osobe bez razlike u njihovu službenom svojstvu te da imuniteti ili posebna službena pravila povezana sa službenim svojstvom osobe ne predstavljaju smetnju za uspostavu nadležnosti Suda (čl. 27. Statuta), neće posebno biti razmatrane situacije koje bi opravdale osnivanje internacionaliziranih kaznenih sudova zbog personalne nenadležnosti MKS-a.

⁵⁶ Higonnet, R. Etelle, *Restructuring Hybrid Courts: Local Empowerment and National Criminal Justice Reform*; *Arizona Journal of International and Comparative Law*, Vol. 23/2006, No. 2, str. 347-435, str. 430, govori o sudskom vakuumu u razdoblju prije osnivanja MKS-a ili u državama koje nisu potpisnice.

⁵⁷ Na Konferenciji za izmjene Rimskog statuta održanoj u Kampali (Uganda) 2010. godine usvojena je definicija agresije i složena pravila o tome kada će Sud moći izvršavati svoju nadležnost za taj zločin. Prema prihvaćenim pravilima, nadležnost u svakom slučaju ne može biti aktivirana prije 1. siječnja 2017. (članci 15 *bis* i 15 *ter*).

što ga njegov Statut u svome uvodu karakterizira kao kazneno djelo terorizma.⁵⁸ Ipak, treba voditi računa o tome “da samo zločini koji ‘duboko potresaju savjest čovječanstva’ mogu opravdati internacionalizaciju njihova progona, koja uključuje dalekosežni udarac sposobnosti domaćih sudova u pitanju koje bi inače ulazilo u ‘pitanja koja su u biti unutar domaće jurisdikcije država.’”⁵⁹ Naime, internacionalizirani kazneni sudovi izvanredna su sredstva za progon počinitelja zločina i drugih osobito teških kaznenih djela, čije osnivanje opravdavaju upravo takva kaznena djela u kombinaciji s nesposobnošću nacionalnog pravosuđa da samostalno provede kaznene progone njihovih počinitelja ili nepostojanje političke volje za to. U takvim situacijama internacionalizirani kazneni sudovi mogu omogućiti progon počinitelja zločina, a pritom mogu pomoći i osposobljavanju domaćeg pravosuđa. Osnivanje tih sudova u drugim situacijama imalo bi suprotan učinak: neprepuštanjem nacionalom pravosuđu da donosi odluke u složenim predmetima umanjivala bi se njegova sposobnost, a umanjivalo bi se i povjerenje javnosti u nj.

Nadležnost MKS-a i vremenski je ograničena: Sud je nadležan samo za kaznena djela počinjena nakon 1. srpnja 2002., dana kada je Rimski statut stupio na snagu. Za države koje su postale stranke Statuta nakon njegova stupanja na snagu vremenska nadležnost postoji od trenutka kada je Statut stupio na snagu za pojedinu od njih (čl. 11.). Internacionalizirani kazneni sudovi koji u svojoj nadležnosti imaju zločine počinjene prije 1. srpnja 2002., a u nekim slučajevima i kasnijeg datuma (čl. 11. st. 2. Statuta), ne bi konkurirali nadležnosti MKS-a. Većina dosadašnjih internacionaliziranih kaznenih sudova nastala je u razdoblju između usvajanja Rimskog statuta MKS-a i njegova stupanja na snagu te su nadležni za događaje koji ne bi potpali pod vremensku nadležnost MKS-a, čak i da su države gdje su djela počinjena članice Rimskog statuta. Najočitiiji primjer toga su Izvanredna vijeća u sudovima Kambodže osnovana 2003. godine, a nadležna za kaznena djela počinjena u razdoblju od 17. travnja 1975. do 6. siječnja 1979.⁶⁰ Isto tako, Bosna i Hercegovina je članica Rimskog statuta MKS-a, a internacionalizirani Odjel za ratne zločine Suda BiH, osnovan nakon stupanja na snagu Rimskog statuta (2004. godine), nadležan je za zločine koji ne potpadaju pod vremensku nadležnost MKS-a.

⁵⁸ Statute of the Special Tribunal for Lebanon, op. cit. (bilj. 29). U istoj odredbi predviđena je mogućnost proširenja nadležnosti na osobe odgovorne za druge napade ako su povezani u skladu s načelima kaznenog pravosuđa i po prirodi i težini slični napadu od 14. veljače 2005.

⁵⁹ Pellet, Alain, *Internationalized Courts: Better Than Nothing...*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 437-444, str. 438.

⁶⁰ Law on the Establishment of the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia for the Prosecution of Crimes Committed during the Period of Democratic Kampuchea od 6. lipnja 2003., izmijenjen 27. listopada 2004. (NS/RKM/1004/006).

U pogledu mjesne nadležnosti, iako je MKS zamišljen kao neovisni stalni kazneni sud za najteže zločine s univerzalnom nadležnošću, on takvu nadležnost još uvijek nema. U ovom trenutku stranke Rimskog statuta su 121 država, od toga 33 afričke, 18 azijsko-pacifičkih, 27 latinskoameričkih i karipskih te 43 europske i ostale države.⁶¹ Iako je riječ o velikom broju država, vidi se da neke od najvećih i najmnogoljudnijih država, kao što su Kina, Indija, Sjedinjene Američke Države, Indonezija, Pakistan i Rusija, nisu stranke Statuta. S obzirom na to da se samo za navedene države procjenjuje da imaju preko 3 milijarde stanovnika, jasno je da je MKS još daleko od cilja da postane univerzalno prihvaćeno tijelo za progon međunarodnih zločina. Kako je Statut Suda sastavljen u obliku međunarodnog ugovora, on je za države obvezujući jedino ako ga potpišu te polože (deponiraju) kod glavnog tajnika UN-a ispravu o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju odnosno ispravu o pristupu (čl. 125. Statuta MKS).

MKS je nadležan za zločine ako su počinjeni na području države stranke Statuta, na brodu ili zrakoplovu koji su u njoj registrirani ili ako je osoba optužena za kazneno djelo njezin državljanin (čl. 12. st. 2. Statuta MKS), a moguća je uspostava nadležnosti i ako država koja nije stranka Statuta prihvati nadležnost MKS-a za određeno kazneno djelo (čl. 12. st. 3. Statuta) te ako Vijeće sigurnosti UN-a na temelju glave VII. uputi slučaj tužitelju MKS-a. Slijedom navedenog, osnivanje MKS-a ne isključuje osnivanje i postojanje internacionaliziranih kaznenih sudova u slučajevima u kojima ne postoji teritorijalna nadležnost MKS-a.

S druge strane, moguće je i rješenje po kojemu bi se internacionalizirani kazneni sudovi osnivali za slučajeve koji potpadaju pod nadležnost MKS-a. Iako bi takvo rješenje, s obzirom na to da MKS može suditi vrlo ograničenom broju počinitelja, moglo popuniti praznine u kaznenom progonu počinitelja zločina protiv kojih se neće voditi postupak pred MKS-om (počinitelji "nižeg ranga"), ono za sada ne postoji te stoga neće biti posebno razmatrano.

3.1. Nepostojanje političke volje za kazneni progon počinitelja zločina

Prvi problem koji se može pojaviti na nacionalnoj razini jest nepostojanje političke volje za kazneni progon i kažnjavanje počinitelja zločina i drugih teških kaznenih djela. Razlozi koji dovode do nepostojanja političke volje mogu biti različiti. Kazneni progon počinitelja zločina može biti u suprotnosti (ili se takvim činiti) s ostvarenjem drugih ciljeva, kao što je npr. ostvarenje mira ili sigurnosti države. O sukobu između kaznenog progona počinitelja zločina i

⁶¹ Stranica Međunarodnog kaznenog suda, dostupno na: <http://www.icc-cpi.int/Menus/ASP/states+parties/> (na dan 15. 6. 2012.).

ostvarenja mira naročito se raspravljalo u slučaju Sijera Leonea. U toj državi, nakon 13 godina krvavih sukoba, Mirovnim sporazumom iz Loméa dan je puni oprost svim borcima i suradnicima “za sve što su učinili ispunjavajući svoje ciljeve” (čl. IX. st. 2.) te je predviđeno osnivanje Komisije za istinu i pomirenje koja bi se bavila “nekažnjivošću, osigurala mjesto i žrtvama i počiniteljima povreda ljudskih prava da ispričaju svoju priču, utvrdila jasnu sliku prošlosti kako bi potpomogla iskreno izlječenje i pomirbu” (čl. XXVI. st. 1.).⁶² Prema usvojenom rješenju, jasno je da u Sijera Leoneu u trenutku potpisivanja sporazuma nije postojala politička volja za kaznenim progonom počinitelja zločina počinjenih u sukobima od 1991. do 1999. godine, jer su ciljevi izlječenja i pomirbe, a time i postizanja mira, pretegnuli nad kaznenim progonom. Pritom je zanimljivo da je posebni predstavnik glavnog tajnika UN-a potpisujući Sporazum dodao i izjavu da “Ujedinjeni narodi podrazumijevaju da se amnestijske odredbe Sporazuma neće primjenjivati na međunarodne zločine genocida, zločine protiv čovječnosti, ratne zločine i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava.”⁶³ Nakon potpisivanja Mirovnog sporazuma sukobi su nastavljeni, što je dovelo do osnivanja Posebnog suda za Sijera Leone.⁶⁴ U odnosu na dane amnestije, Statut tog suda propisuje da one neće biti smetnja progonu osoba u pogledu međunarodnih zločina.⁶⁵ Ipak, odredbe Mirovnog sporazuma iz Loméa o amnestijama i dalje vrijede za nacionalne sudove Sijera Leonea. Osnivanjem Posebnog suda prvotno nepostojanje političke volje za progon počinitelja zločina promijenjeno je u pogledu osoba “koje imaju najveću odgovornost” za počinjene zločine. Međutim, takav je postupak zanemarivanja danih amnestija sporan. Na to se osvrnula Komisija za istinu i pomirenje u Sijera Leoneu, koja je u svom izvješću utvrdila da su nepriznavanjem danih amnestija UN i Vlada Sijera Leonea “poslali nesretnu poruku borcima u budućim ratovima da se ne mogu pouzdati u mirovne ugovore koji sadržavaju klauzule o amnestiji.”⁶⁶

Drugi primjer nepostojanja političke volje za progon kaznenih djela je Kambodža, gdje je u razdoblju od 1976. do 1979. godine za vrijeme vladavi-

⁶² Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and The Revolutionary United Front of Sierra Leone od 7. srpnja 1999.

⁶³ Linton, Suzannah, Cambodia, East Timor and Sierra Leone: Experiments in International Justice; Criminal Law Forum, Vol. 12/2001, No. 2, str. 185-246, str. 231.

⁶⁴ Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone od 16. siječnja 2002.

⁶⁵ Čl. 10. Statute of the Special Court for Sierra Leone, Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone od 16. siječnja 2002.

⁶⁶ Report of the Sierra Leone Truth & Reconciliation Commission, Volume Two, Accra, 2004, str. 109, dostupno na: <http://www.sierra-leone.org/Other-Conflict/TRCVolume2.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).

ne Crvenih Kmera prema procjenama ubijeno između 1,5 i 1,7 milijuna ljudi.⁶⁷ Osim u nekoliko suđenja koje su provele vijetnamske snage nakon svrgavanja Crvenih Kmera, politička volja za kaznenim progonom počinitelja nije postojala sve do potpisivanja Sporazuma između UN-a i Kraljevske vlade Kambodže 2003. godine, dakle nakon 25 godina.⁶⁸ U oba navedena slučaja, osnivanje internacionaliziranih kaznenih sudova omogućilo je kazneni progon počinitelja zločina i dovelo do ukidanja nekažnjivosti za “najteža kaznena djela međunarodnog značaja”, do kojega ne bi došlo pred nacionalnim sudovima.

3.2. Nesposobnost za provođenje kaznenog progona i suđenja

Drugi problem koji se može pojaviti, čak i kad postoji politička volja, jest nesposobnost nacionalnih sudova za provođenje kaznenog progona i suđenja. Prednost internacionaliziranih kaznenih sudova u odnosu prema nacionalnim sudovima jest u visini osiguranih sredstava za djelatnost kaznenog progona počinjenih zločina. Naime, oni ispunjavaju (i) zahtjeve međunarodne zajednice te ona stoga pridonosi financijski, resursima i sucima.⁶⁹ To je osobito važno zato što zemlje koje su prošle razdoblje sukoba često nemaju dovoljno sredstava za progon počinitelja zločina. Uz to, često im je i pravni sustav zbog sukoba urušen te im, uz financijske, nedostaju i fizički i ljudski resursi za učinkovit progon.⁷⁰ Takvo stanje rezultat je uništavanja infrastrukture za vrijeme sukoba, bijega ili smrti ključnog osoblja, njegova kompromitiranja zbog veza s prijašnjim režimom ili njegove zamjene novim osobljem.⁷¹ Tako i Sijera Leone “nakon desetljeća neprekidnih sukoba nije bio financijski sposoban osnovati novi sustav za takve progone i provesti ga u skladu s međunarodnim standardima. Međunarodna pomoć bila je stoga potrebna da osigura ispravnost i vjerodostojnost ikakvog sudskog postupka.”⁷²

Od razloga koji utječu na sposobnost za provođenje kaznenih progona i suđenja nacionalnih sudova mogu se navesti ovi: nedostatak fizičke infra-

⁶⁷ Report of the Group of Experts for Cambodia established pursuant to General Assembly resolution 52/135 (A/53/850), t. 35.

⁶⁸ Agreement between the United Nations and the Royal Government of Cambodia concerning the prosecution under Cambodian law of crimes committed during the period of Democratic Kampuchea od 6. lipnja 2003.

⁶⁹ Burke-White, W. William, A community of Courts: Toward a system of international criminal law enforcement, Michigan Journal of International Law, Vol. 24/2002, No. 1, str. 2-61, str. 24.

⁷⁰ Williams, Sarah, Hybrid and Internationalized Criminal Tribunals, op. cit. (bilj. 35), str. 10.

⁷¹ Higonnet, R. Etelle, Restructuring Hybrid Courts, op. cit. (bilj. 56), str. 10.

⁷² Linton, Suzannah, Cambodia, East Timor and Sierra Leone, op. cit. (bilj. 63), str. 231.

strukture za provođenje postupaka; nedostatak sudaca i drugog osoblja za provođenje postupaka; nedostatak financijskih sredstava za provođenje postupaka; nemogućnost osiguranja sigurnosti sudionicima postupka, ali i mira i sigurnosti u državi, te pravni poredak urušen zbog korupcije.

Primjer države u kojoj je postojao nedostatak osnovne fizičke infrastrukture za provođenje suđenja je Timor-Leste. "Postojeća sudska infrastruktura u Istočnom Timoru bila je gotovo uništena. Većina sudskih zgrada bila je zapaljena i opljačkana, i sva sudska oprema, namještaj, registri, zapisi, arhive, i – nužno za sudsku praksu – pravne knjige, spisi predmeta i drugi pravni izvori premješteni ili spaljeni."⁷³ Slično je bilo i na Kosovu, gdje su svi sudovi bili minirani, spisi premješteni, službeni formulari i tiskanice uništeni, a uredska oprema odnesena te su međunarodni suci trebali donijeti vlastite pišaće mašine kako bi mogli početi raditi.⁷⁴ U fizičku infrastrukturu ulaze i objekti za smještaj pritvorenika i zatvorenika, koji u pravilu također nisu adekvatni.

Uz to, u Timor-Lesteu nedostajali su i suci i drugo osoblje koji bi mogli provesti postupke. Nakon objave rezultata referenduma o budućnosti područja, na kojem se većina izjasnila za neovisnost o Indoneziji, mnogi indonezijski suci i drugi simpatizeri indonezijske vladavine napustili su zemlju. Rezultat toga je da je u Timoru ostalo manje od deset pravnik,⁷⁵ od čega niti jedan s iskustvom suca, tužitelja ili branitelja.⁷⁶

Suđenja za međunarodne zločine i financijski su zahtjevna, jer je u pravilu riječ o velikom broju počinitelja i zločina. Trošak kaznenih progona i suđenja još je izraženiji ako je riječ o siromašnim državama. Od razmatranih država, u trenutku osnivanja Posebnog suda Sijera Leone je službeno bio najsiromašnija država na svijetu,⁷⁷ Timor-Leste je 2002. godine bio najsiromašnija azijska država,⁷⁸ a među najsiromašnije države svijeta svrstana je i Kambodža.⁷⁹

Vođenje kaznenih postupaka protiv počinitelja zločina može biti i opasno, u prvom redu za svjedoke u tim postupcima, ali i za druge sudionike postupka.

⁷³ Strohmeyer, Hansjörg, Collapse and reconstruction of a judicial system: The United Nations missions in Kosovo and East Timor, *The American Journal of International Law*, Vol. 95/2001, No. 1, str. 46-63, str. 50.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 57.

⁷⁵ *Ibid.*, str. 50.

⁷⁶ Nouwen, M.H. Sarah, "Hybrid courts", op. cit. (bilj. 5), str. 197.

⁷⁷ McAuliffe, Pdraig, Transitional Justice in Transit: Why Transferring a Special Court for Sierra Leone Trial to the Hague Defeats the Purposes of Hybrid Tribunals, *Netherlands International Law Review*, Vol. 55/2008, No. 3, str. 365-393, str. 381.

⁷⁸ Benzing, Markus, Midwifing a New State: The United Nations in East Timor; *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Vol. 9/2005, str. 295-372, str. 370, citirajući UNDP, *East Timor Human Development Report 2002*, 1.

⁷⁹ Chhang, Youk, The Thief of History - Cambodia and the Special Court; *The International Journal of Transitional Justice*, Vol. 1/2007, No. 1, str. 157-172, str. 158.

Tim osobama treba osigurati fizičku sigurnost, ali i sigurnost od prijetnji i drugih načina pritiska, koji mogu dovesti do pogrešnih rezultata kaznenih postupaka, a u ekstremnim slučajevima i do paralize cjelokupnog kaznenopravnog sustava. Osim svjedocima, sigurnost treba osigurati sucima, tužiteljima i drugim službenim osobama koje sudjeluju u postupku, kao i okrivljenicima i njihovim braniteljima. Kao primjer kolika opasnosti prijeti osobama koje sudjeluju u kaznenim postupcima protiv počinitelja međunarodnih zločina u postkonfliktnim državama može se navesti Irak, gdje je do kraja listopada 2005. godine ubijeno pet službenika Iračkog posebnog tribunala, kao i jedan branitelj.⁸⁰ U takvim situacijama, osnivanje internacionaliziranih sudova može i povećati sigurnost sudionika u postupku. Kao primjer povećanja sigurnosti može se navesti Kosovo gdje je predviđeno da svakog UNMIK-ovog međunarodnog suca čuvaju četiri službenika za blisku zaštitu, a suci su bili smješteni u bazi KFOR-a u Mitrovici.⁸¹

U težim slučajevima, vođenje kaznenih postupaka može ugroziti i mir i sigurnost države u kojoj se provode postupci. Jedna od metoda izbjegavanja toga jest i premještanje suđenja iz države u kojoj su zločini počinjeni u drugu državu. U dosadašnjoj praksi internacionaliziranih sudova, Posebni sud za Sijera Leone premjestio je suđenje bivšem predsjedniku Charlesu Tayloru iz Freetowna (Sijera Leone) u Haag, zbog njegove mogućnosti da ugrozi liberijsku, sijeraleonsku, a čak i gvinejsku vladu,⁸² a tamo se nalazi i sjedište Posebnog tribunala za Libanon. Iako se prebacivanjem suđenja u druge zemlje povećava sigurnost sudionika u postupku, a nekad i sigurnost u državi, takvo rješenje otežava postizanje drugih ciljeva koji se nastoje postići osnivanjem internacionaliziranih kaznenih sudova.

I zadnji razlog koji može utjecati na nemogućnost poduzimanja kaznenih progona i suđenja počiniteljima zločina jest zbog korupcije urušeni pravni porijek. Kao primjer navodi se pravosudni sustav Kambodže, koji je smješten na 166. mjesto od 180 država po percepciji korupcije,⁸³ što otvara sudove raznim utjecajima i onemogućuje održavanje pravilnih suđenja pred nacionalnim sudovima.

⁸⁰ International center for Transitional Justice, Creation and First Trials of the Supreme Iraqi Criminal Tribunal, str. 12., dostupno na: http://www.pbs.org/weta/crossroads/incl/trial_Tribunal.pdf (na dan 15. 6. 2012.).

⁸¹ Cerone, John; Baldwin, Clive, Explaining and Evaluating the UNMIK Court System, op. cit. (bilj. 31), str. 49.

⁸² McAuliffe, Pdraig, Transitional Justice in Transit, op. cit. (bilj. 77), str. 369.

⁸³ Gibson, L. James, Cambodians' Support for the Rule of Law on the Eve of the Khmer Rouge Trials, Stanford Public Law Working Paper, 2009, No. 1491077, str. 1-24, str. 11, citirajući Corruption Perception Index Transparency Internationala iz 2008. godine, dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1491077## (na dan 15. 6. 2012.).

Međunarodna zajednica sudjelovanjem u osnivanju i radu *ad hoc* međunarodnih i internacionaliziranih kaznenih sudova može otkloniti navedene probleme koji se mogu javiti i onemogućiti kaznene progone pred nacionalnim sudovima.

3.3. Pristranost domaćeg pravosuđa

Sljedeći problem koji se može pojaviti pred domaćim sudovima jest njihova pristranost. Do pristranosti može doći zbog različitih razloga, primjerice okolnost da su “obično zločini ili kršenja velikih razmjera provedeni ili od zastupnika država, ili od pojedinaca koji djeluju u privatnom svojstvu, ali s podrškom ili pokroviteljstvom državnih vlasti. Može se također dogoditi da državne vlasti odobravaju takve zločine ili se slažu s njima.”⁸⁴ U razdoblju nakon sukoba nije jednostavno osigurati nepristranost sudova, osobito ako su zločini usmjereni protiv države suda ili su počinjeni u ime te države.⁸⁵ Naime, suci nisu odvojeni od društva u kojem djeluju te na njih utječu društvene vrijednosti i stavovi njihova okruženja. Uz to, u takvim situacijama olakšane su i različite vrste pritiska na suce s ciljem utjecanja na njihovu presudu: politički pritisci, pritisak medija, javnosti ili određenih interesnih skupina. Međutim, na potpunu sliku pristranosti nacionalnog kaznenopravnog sustava ne utječe samo (ne)pristranost sudova. Nju stvara i postupanje tijela kaznenog progona, tužiteljstva i policije, koji donose odluku o pokretanju kaznenih postupaka. Ako ta tijela provode istrage i pokreću kaznene postupke samo protiv onih počinitelja koji su počinili djela protiv države suda, odnosno na štetu njezinih građana, a ne i protiv drugih počinitelja, doći će do pristranosti.

Glavni razlog za uvođenje međunarodnih sudaca na Kosovo bile su sumnje u pristranost sudova.⁸⁶ Na pristranost sudova i nezadovoljavajuću brzinu postupaka žalili su se 2000. godine štrajkaši glađu u Mitrovici, većinom srpske etničke pripadnosti.⁸⁷ Usporedbom s međunarodnim standardima postavljenim u čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i čl. 14. st. 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Organi-

⁸⁴ Cassese, Antonio, *The Role of Internationalized Courts and Tribunals in Fight Against International Criminality*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, J. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 3-13, str. 4.

⁸⁵ Romano, C.P.R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (ed.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, op. cit. (bilj. 2), str. ix.

⁸⁶ Cerone, John; Baldwin, Clive, *Explaining and Evaluating the UNMIK Court System*, op. cit. (bilj. 31), str. 51.

⁸⁷ OSCE, *Review 1: The Criminal Justice System in Kosovo (February - July 2000)*, str. 58, dostupno na: <http://www.osce.org/kosovo/13053> (na dan 15. 6. 2012.).

zacija za europsku suradnju i sigurnost (OSCE) utvrdila je da navedeni sudovi ne zadovoljavaju kriterije testa neovisnosti suda.⁸⁸ Uz to, stizali su izvještaji da sudovi oslobađaju etničke Albance i kad postoje čvrsti dokazi protiv njih odnosno da su Srbi često stavljeni u pritvor neograničenog trajanja.⁸⁹ Na postojanje pristranosti možda upućuje i to da je nakon uvođenja međunarodnih sudaca u Vrhovni sud Kosova zbog nepotpuno ili nezadovoljavajuće utvrđenog činjeničnog stanja ukinuto 8 od prvih 11 razmatranih presuda.⁹⁰

U Bosni i Hercegovini je nepristranost nacionalnih sudova također bila sporna. Pokazalo se da su do kraja 2002. godine kazneni progoni za ratne zločine pokretali, uz samo jednu iznimku, samo protiv osumnjičenika koji su pripadali neprijateljskoj strani za vrijeme sukoba.⁹¹ Uz to, "način na koji su slučajevi kazneno progonjeni pojačava dojam da su policija, tužitelji, istražni i raspravni suci motivirani (također) namjerom korištenja kaznenim pravom kao instrumentom postizanja osvete protiv (etnički definiranih) protivnika."⁹²

Za odluku o postojanju nepristranosti bitan je i dojam koji suci ostavljaju na javnost. U podijeljenim društvima domaćim sucima teško je izbjeći predrasude u javnosti o svojoj pristranosti. U usporedbi s nacionalnim sudovima, prednost internacionaliziranih sudova je u tome što njihovi međunarodni suci ne dolaze iz društva u kojem sud djeluje te nisu povezani s pojedinim skupinama unutar njega.

Međunarodnim sucima u internacionaliziranim sudovima nastoji se postići nepristranost i percepcija nepristranosti sudskih vijeća. To se želi postići ili time da međunarodni suci imaju odlučujući utjecaj na donošenje sudske odluke, njihovom većinom u vijeću, ili time da se samom njihovom prisutnošću utječe na nepristranost vijeća i percepciju o njoj. Primjeri internacionaliziranih sudova u kojima međunarodni suci čine većinu u vijećima jesu Posebni sud za Sjeverna Leone i Posebni tribunal za Libanon, gdje u vijećima sude dva međunarodna i jedan nacionalni sudac. Kao primjer za drugu vrstu mogu se navesti Izvanredna vijeća u sudovima Kambodže ili vijeća Odjela za ratne zločine Suda BiH u trenutačnoj fazi tranzicije, koja sude u sastavu od jednog međunarodnog i dva nacionalna suca. U oba slučaja smatra se da "sudjelovanje međunarodnih suda-

⁸⁸ *Ibid.*, str. 60 i dalje.

⁸⁹ Cady, Jean Christian; Booth, Nicholas, *Internationalized Courts in Kosovo: An UNMIK Perspective*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 59-78, str. 59.

⁹⁰ Cerone, John; Baldwin, Clive, *Explaining and Evaluating the UNMIK Court System*, op. cit. (bilj. 32), str. 52.

⁹¹ Garms, Ulrich; Peschke, Katharina, *War Crimes Prosecution in Bosnia and Herzegovina (1992-2002), An Analysis through the Jurisprudence of the Human Rights Chamber*, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 4/2006, str. 258-282, str. 273.

⁹² *Ibid.*

ca u radu suda može štiti nacionalne suce od optužbi za korupciju ili etničku pristranost i općenito pomoći percepciji pravičnosti i nepristranosti.”⁹³

Slučajevi u kojima međunarodni suci ne čine većinu ne moraju dati zadovoljavajuće rezultate u pogledu nepristranosti internacionaliziranih vijeća. Na Kosovu je prvotno bilo predviđeno sudjelovanje samo jednog međunarodnog suca u vijećima. Takvo uređenje izmijenjeno je Uredbom 64 iz 2000. godine,⁹⁴ jer su međunarodni suci u vijećima često bili nadglasani od nacionalnih sudaca.⁹⁵

4. PREDNOSTI PRED *AD HOC* MEĐUNARODNIM KAZNENIM SUDOVIMA

Nakon razmatranja situacija u kojima dolazi do osnivanja internacionaliziranih kaznenih sudova, u ovom će se dijelu razmotriti njihove prednosti pred *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima. Internacionalizirani kazneni sudovi nastali su nakon iskustava s *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima. Stoga je međunarodna zajednica neke od uočenih nedostataka međunarodnog sudovanja nastojala otkloniti osnivanjem ove vrste sudova. Prednosti internacionaliziranih sudova pred međunarodnim kaznenim sudovima su sljedeće: a) manji troškovi osnivanja i funkcioniranja, b) suđenje na mjestu počinjenja zločina (*in situ*), c) kvalitetnije osposobljavanje domaćeg pravosuđa, d) bolje poznavanje situacije “na terenu”, e) uklopljenost u nacionalni pravosudni sustav te f) ubrzavanje postupaka bez ugrožavanja kvalitete postupaka i odluka.

Činjenica da je nakon dva *ad hoc* međunarodna kaznena suda osnovano šest internacionaliziranih sudova pokazuje da je u međunarodnoj zajednici u ovom trenutku prevladalo stajalište da internacionalizirani sudovi bolje služe svrsi ostvarenja svrhe progona i kažnjavanja počinitelja zločina i drugih teških kaznenih dijela, čije je kažnjavanje jedan od deklariranih ciljeva međunarodne zajednice.

⁹³ Abdulhak, Tarik, Building Sustainable Capacities – From an International Tribunal to a Domestic War Crimes Chamber for Bosnia and Herzegovina, *International Criminal Law Review*, Vol. 9/2009, No. 2, str. 333-358, str. 354.

⁹⁴ UNMIK Regulation No. 2000/64 On Assignment Of International Judges/Prosecutors And/Or Change Of Venue od 15. prosinca 2000.

⁹⁵ Williams Sarah, Hybrid and Internationalized Criminal Tribunals, op. cit. (bilj. 35), str. 53.

4.1. Troškovi osnivanja i funkcioniranja

Troškovi osnivanja i funkcioniranja internacionaliziranih kaznenih sudova puno su niži od onih *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova. Za usporedbu visine troškova funkcioniranja, proračun MKSJ-a za 2001. godinu bio je 96,4 milijuna američkih dolara, dok je cjelokupni proračun za upravljanje Istočnim Timorom u kojem su djelovala Posebna vijeća za teške zločine bio 65 milijuna američkih dolara,⁹⁶ a sredstva predviđena za Posebna vijeća jednaka onima za vatrogasnu postrojbu u Diliju.⁹⁷ Stanje s *ad hoc* međunarodnim sudovima opisao je i glavni tajnik UN-a u svojem Izvješću o vladavini prava i tranzicijskoj pravdi u društvima koja su u sukobu i postkonfliktnim društvima.⁹⁸ Prema izvješću:

“Dva *ad hoc* tribunala narasla su u velike institucije, s više od 2.000 radnih mjesta i kombiniranim godišnjim proračunom koji prelazi četvrtinu milijarde dolara – što odgovara više od 15 posto ukupnog redovitog proračuna Organizacije. Iako bi suđenje složenih pravnih slučajeva ove prirode bilo skupo za bilo koji pravni sustav i utjecaj tribunala ne može se mjeriti samo financijskim brojkama, razlika između troškova i broja procesuiranih slučajeva postavlja važna pitanja.”

Drugi podatak koji se može navesti jest da su troškovi MKSR-a u razdoblju od 1995. do 2003. godine iznosili 410 milijuna američkih dolara, odnosno “8 milijuna dolara po optužnici i 45,5 milijuna dolara po presudi.”⁹⁹

Niži troškovi osnivanja i funkcioniranja u prvom su redu rezultat odluke međunarodne zajednice, koja se nakon iskustva s *ad hoc* međunarodnim tribunalima odlučila za model internacionaliziranih kaznenih sudova kojemu je pridružen i koncept manjih troškova funkcioniranja. Naime, visoki troškovi njihova funkcioniranja, sa stajališta međunarodne zajednice, možda su i najveći nedostatak *ad hoc* međunarodnih sudova. Tako je, prema podacima iz lipnja 2010. godine, u MKSJ-u zaposleno 1.039 osoba, a proračun mu je od početnih 276 tisuća američkih dolara porastao na 96.443 milijuna u 2001. godini odnosno 342.332 milijuna u 2008./09. godini. Ukupni troškovi proračuna u razdoblju 1993.-2010. iznose preko 1,89 milijardi američkih dolara.¹⁰⁰ Za razliku od toga, troškovi internacionaliziranih sudova puno su niži. Na primjer, troškovi

⁹⁶ Burke-White, W. William, A community of Courts, op. cit. (bilj. 69), str. 45.

⁹⁷ *Ibid.*, str. 71, citirajući Mohammada Othmana, bivšeg javnog tužitelja za Istočni Timor, Opaske na Međunarodnoj pravnoj konferenciji o internacionaliziranim kaznenim sudovima i tribunalima Amsterdamskog centra za međunarodno pravo (25. siječnja 2002.).

⁹⁸ Report of the Secretary-General: The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies, S/2004/616 (23.10.2004), par. 42.

⁹⁹ Higonet, R. Etelle, Restructuring Hybrid Courts, op. cit. (bilj. 56), str. 427.

¹⁰⁰ Stranice MKSJ, <http://www.icty.org/sid/325> (na dan 15. 6. 2012).

Specijalnog suda za Sijera Leone za razdoblje od siječnja 2010. godine do lipnja 2011., u okviru izlazne strategije, iznose 20.489 milijuna američkih dolara u 2010. godini i još 5.648 milijuna do lipnja 2011. godine.¹⁰¹ Ako se usporedi otprilike 171 milijun dolara koliki je godišnji proračun MKSJ-a u 2009. godini (podijeljeni iznos proračuna za dvije godine) s otprilike 20,5 milijuna za Specijalni sud za Sijera Leone u 2010. godini, proizlazi da je proračun MKSJ-a više od osam puta veći. Jedan od razloga za visoke troškove funkcioniranja *ad hoc* međunarodnih sudova je i to što, jednom osnovani, sudovi “teže postati organi s vlastitom unutarnjom logikom, količinom gibanja i programom rada, na koje njihovi tvorcima mogu malo utjecati”¹⁰² te imaju tendenciju rasta, naročito broja osoblja.

Niži troškovi funkcioniranja prednost su internacionaliziranih kaznenih sudova u odnosu prema *ad hoc* međunarodnim sudovima, ali i jedan od razloga za suvremeni trend osnivanja internacionaliziranih kaznenih sudova umjesto *ad hoc* međunarodnih sudova. Tome u prilog govori i to da je pri osnivanju kaznenog suda za Sijera Leone bilo razmatrano osnivanje *ad hoc* međunarodnog suda, ali je ono odbijeno zbog financijskih razloga.¹⁰³ Pritom, međunarodna zajednica financijski teret koji na nju pada smanjuje i korištenjem resursa države za koju je sud osnovan.¹⁰⁴ Tako npr. troškove Posebnog tribunala, prema sporazumu o osnivanju, snosi međunarodna zajednica dobrovoljnim priložima, a 49 posto snosi Vlada Libanona.¹⁰⁵ Uz to, na niže troškove utječu i neke od karakteristika internacionaliziranih sudova, kao što su suđenja *in situ*, niže plaće međunarodnih sudaca od onih na međunarodnim sudovima ili niže plaće nacionalnih sudaca u usporedbi s međunarodnima.

Naravno, pri uspoređivanju troškova jedne i druge vrste sudova uvijek treba uzeti i opseg nadležnosti pojedinih sudova, što posljedično dovodi do razlika u apsolutnim iznosima. Ipak, može se zaključiti da je, u sličnim uvjetima, trošak funkcioniranja internacionaliziranih sudova niži od onoga *ad hoc* međunarodnih sudova.

¹⁰¹ Sedmo godišnje izvješće predsjednika Specijalnog suda za Sijera Leone za razdoblje od lipnja 2009. do svibnja 2010. godine (*Seventh Annual Report of the President of the Special Court for Sierra Leone*), dostupno na: <http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=33ryoRSKMjI%3d&tabid=53>, na dan 15.6.2012).

¹⁰² Romano, C.P.R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (ed.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, op. cit. (bilj. 2), str. ix.

¹⁰³ Bertodano, Sylvia de, *Current Developments in International Courts*, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 1/2003, No. 1, str. 226-244, str. 242.

¹⁰⁴ Roper, D. Steven; Barria, A. Lilian, *Gatekeeping versus Allocating in Foreign Assistance: Donor Motivations and Contributions to War Crimes Tribunals*; *Journal of Conflicts Resolution*, Vol. 51/2007, No. 2, str. 284-304, str. 287.

¹⁰⁵ Čl. 5., Annex UNSC R1757 - Agreement between the United Nations and the Lebanese Republic on the establishment of a Special Tribunal for Lebanon.

4.2. Suđenje na mjestu počinjenja zločina

Suvremeni *ad hoc* međunarodni kazneni sudovi, MKSJ i MKSR, ne sude na području gdje su zločini počinjeni. Njihova sjedišta nalaze se u Haagu (Nizozemska) i u Arushi (Tanzanija). Za razliku od njih, internacionalizirani kazneni sudovi u većini slučajeva sude na području države gdje su zločini počinjeni. Iznimke su Posebni tribunal za Libanon, koji sudi u Haagu, i Posebni sud za Sjevernu Leone, koji je suđenje u svom posljednjem predmetu prebacio u Haag.¹⁰⁶

Suđenje na mjestu gdje su zločini počinjeni ima mnoge prednosti. Među prednostima ubraja se blizina svjedocima i drugim dokazima te mjestima počinjenja zločina, što smanjuje troškove kaznenih postupaka. Uz to, omogućuje se pristup javnosti suđenjima te "omogućuje veća interakcija između ostvarenja pravde i lokalne populacije za koju je to pokrenuto."¹⁰⁷ Također se navodi i da "prisutnost *in situ* ubrzava i intenzivira proces moralne konfrontacije, tjerajući lokalnu zajednicu da se suoči s vlastitom prošlošću."¹⁰⁸

"Ti internacionalizirani sudovi izlažu lokalnu populaciju prošlim zločinima s dvostrukom prednošću čineći svakoga svjesnim tih zločina, uključujući i one povezane s počiniteljima ili navodnim počiniteljima, i donoseći katarzički proces za žrtve i njihove rođake. Kako? Kroz javnu stigmatizaciju krivaca i, što je također bitno, pravednu retribuciju."¹⁰⁹

Suđenje na mjestu počinjenja zločina omogućuje i izgradnju ili obnovu fizičke infrastrukture domaćeg pravosuđa, a i ostvarenje tzv. demonstracijskog efekta. Naime, možda je i najveći nedostatak suđenja izvan mjesta počinjenja zločina u učincima koja ta suđenja imaju na društvo u kojem su zločini počinjeni. Sudovi koji sude stotinama kilometara od mjesta gdje su zločini počinjeni puno teže mogu imati ulogu u procesu pomirbe u pogođenome društvu. Kao što je navedeno za MKS: "Iz perspektive većine ljudi u zemljama u kojima su počinjeni zločini, MKS će vjerojatno ostati misteriozan: popunjen strancima, djelujući u dalekoj zemlji, na jezicima koje rijetki razumiju i primjenjujući zakone za koje prije nisu čuli."¹¹⁰

¹⁰⁶ U Sporazumu o osnivanju suda u čl. 10. ostavljena je mogućnost premještaja izvan Sjeverne Leonea, "ako okolnosti to zahtijevaju" (Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone, op. cit., bilj. 64).

¹⁰⁷ Skinnider, Eileen, Experiences and Lessons from "Hybrid" Tribunals, op. cit. (bilj. 16), str. 19.

¹⁰⁸ Cockayne, James, Hybrids or Mongrels? Internationalized War Crimes Trials as Unsuccessful Degradation Ceremonies, Journal of Human Rights, Vol. 4/2005, No. 4, str. 455-473, str. 469.

¹⁰⁹ Cassese, Antonio, The Role of Internationalized Courts and Tribunals in Fight Against International Criminality, op. cit. (bilj. 84), str. 6.

¹¹⁰ Higonnet, R. Etelle, Restructuring Hybrid Courts, op. cit. (bilj. 56), str. 433.

Postoje i kritike što internacionalizirani kazneni sudovi sude na mjestu počinjenja zločina. Tako se navodi da blizina lokalnoj populaciji ne jamči sama po sebi njihov legitimitet¹¹¹ te da suđenje *in situ* predstavlja opasnost od utjecaja onih koji su počinili ili naredili zločine.¹¹²

4.3. Osposobljavanje domaćeg pravosuđa

Jedna od najvažnijih prednosti internacionaliziranih kaznenih sudova u odnosu prema međunarodnim sudovima je njihov veći utjecaj na osposobljavanje nacionalnog pravosuđa. Navodi se da je njihova velika prednost što “mogu stvoriti značajan efekt prelijevanja u tome što mogu prodonijeti postupnom promoviranju demokratskog pravnog osposobljavanja lokalnih pripadnika tužiteljstva i sudstva.”¹¹³ Naime, dosadašnja iskustva s *ad hoc* sudovima, koji imaju primat nad nacionalnim sudovima, pokazala su da oni djeluju u izolaciji od domaćeg sudskog sustava te je stoga i njihov utjecaj na njegovu obnovu ili izgradnju vrlo ograničen.¹¹⁴ Za razliku od toga, internacionalizirani kazneni sudovi mogu omogućiti osposobljavanje domaćeg pravosuđa za samostalno funkcioniranje u budućnosti (*capacity-building*). To naročito može biti korisno u postkonfliktnim društvima u kojima je došlo do urušavanja pravnog sustava. “Takvo osposobljavanje važno je jer su, dugoročno, domaći pravosudni sustavi koji su sposobni pružati razumno pravičnu pravdu i koji uživaju povjerenje javnosti ključni za preveniranje budućih zločina i izgradnju stabilne vladavine prava.”¹¹⁵ Samo “prelijevanje” može se dogoditi na više razina: može doći do izgradnje ili obnove fizičke infrastrukture domaćeg pravosuđa; dolazi do prenošenja znanja s međunarodnih na domaće suce, tužitelje i drugo osoblje, odnosno do njihova profesionalnog razvoja; može doći i do reforme domaćeg pravnog sustava, osobito sustava kaznenog materijalnog i kaznenog procesnog prava, te do razvijanja svijesti o važnosti progona počinitelja zločina i vođenja pravičnih postupaka kod lokalne populacije (demonstracijski efekt). Postizanje

¹¹¹ Stensrud, Ellen Emilie, New Dilemmas in Transitional Justice: Lessons from the Mixed Courts in Sierra Leone and Cambodia, *Journal of Peace Research*, Vol. 46/2009, No. 1, str. 5-15, str. 13.

¹¹² Higonnet, R. Etelle, *Restructuring Hybrid Courts*, op. cit. (bilj. 56), str. 412 i 413.

¹¹³ Cassese, Antonio, *The Role of Internationalized Courts and Tribunals in Fight Against International Criminality*, op. cit. (bilj. 84), str. 6.

¹¹⁴ Romano, C.P.R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (ed.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, op. cit. (bilj. 2), str. x.

¹¹⁵ Stromseth, Jane, *Justice on the Ground: Can International Criminal Courts Strengthen Domestic Rule of Law in Post-Conflict Societies?*, *Hague Journal on the Rule of Law*, Vol. 1/2009, No. 1, str. 87-97, str. 89.

tih ciljeva može se razmatriti i u okviru razmatranja tzv. naslijeđa (*legacy*) tih sudova.¹¹⁶

Izgradnja ili obnova fizičke infrastrukture domaćeg pravosuđa odnosi se na izgradnju ili obnovu sudova, opremanje sudnica unutar njih, izgradnju ili obnovu kapaciteta za smještaj osoba kojima je oduzeta sloboda te pribavljanje opreme za rad sudova: od informatičke opreme do stručne literature za knjižnice sudova i osiguranja elektroničkog pristupa stručnim bazama podataka. Internacionalizirani kazneni sudovi, čije prostorije i oprema kojom su se koristili ostaju na raspolaganju domaćem pravosuđu nakon njihova zatvaranja, pomažu domaćem pravosuđu. U tom pogledu sudovi koji djeluju u državi za koju su osnovani mogu više pomoći domaćem pravosuđu od sudova koji djeluju u drugoj državi te je to još jedan od razloga u prilog njihovu djelovanju *in situ*. Osim pomoći nakon svoga zatvaranja, internacionalizirani kazneni sudovi mogu pomoći nacionalnom pravosuđu i za vrijeme svoga djelovanja, npr. obnovom cijele zgrade suda, izgradnjom kapaciteta za smještaj osoba kojima je oduzeta sloboda kojima se koriste i nacionalni sudovi ili osiguranjem pristupa internetu za cijeli sud (sudove).

Profesionalni razvoj nacionalnih sudaca, tužitelja i drugog osoblja ostvaruje se i programom usavršavanja i prijenosom znanja međunarodnih sudaca, tužitelja i drugog osoblja (mentoriranje “na licu mjesta”). Riječ je također o osposobljavanju domaćeg pravosuđa, jer je predviđeno da osoblje nakon zatvaranja internacionaliziranog kaznenog suda nastavi s radom u njemu. Na taj način potpomaže se rad domaćeg pravosuđa u budućnosti.

Programi usavršavanja domaćih sudaca često su se kritizirali kao nedostadni. Tako se navodi da u Istočnom Timoru nakon dvije godine program usavršavanja sudaca gotovo da i nije postojao, bez mentora i s minimalnim usavršavanjem, tako da nije ispunio ni osnovne ciljeve.¹¹⁷ Osim programa usavršavanja, profesionalno usavršavanje trebalo bi se događati i prijenosom znanja međunarodnih sudaca na nacionalne suce, tužitelje, branitelje i drugo osoblje. Do prijenosa znanja dolazi međusobnom interakcijom i zajedničkim radom. Međutim, na primjeru Istočnog Timora upozorava se da se ne može očekivati da međunarodni suci služe kao mentori “na radnom mjestu”.¹¹⁸ Naime, suci su s jedne strane zaokupljeni svojim poslom, često i preopterećeni, a s druge strane često nemaju potrebno iskustvo da bi mogli biti mentori. A

¹¹⁶ Office Of The United Nations High Commissioner For Human Rights, Rule-Of-Law Tools For Post-Conflict States: Maximizing the legacy of hybrid courts, New York i Ženeva, 2008, str. 6, dostupno na: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HybridCourts.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).

¹¹⁷ Katzenstein, Suzanne, Hybrid Tribunals: Searching for Justice in East Timor; Harvard Human Rights Journal, Vol. 16/2003, str. 245-278, str. 265.

¹¹⁸ *Ibid.*

za prenošenje znanja potrebne su posebne vještine, koje nisu uvjet za sudačku službu. Osim toga, s obzirom na kvalifikacije međunarodnih sudaca, u mnogim slučajevima pred internacionaliziranim kaznenim sudovima pokazalo se da oni nemaju posebno znanje u području koje je potrebno. Na prijenos znanja negativno utječu i jezični problemi, u slučajevima kada međunarodni suci i nacionalni suci ne govore istim jezikom. Kao primjer navodi se situacija iz Istočnog Timora, gdje su suci mentori govorili engleski ili portugalski, a suci koje su podučavali nisu govorili nijedan od tih jezika.¹¹⁹ Također, u većini internacionaliziranih kaznenih sudova mentoriranje lokalnog osoblja ne smatra se dijelom posla međunarodnog osoblja, koje drži da nema dovoljno vremena za to.¹²⁰

Internacionalizirani kazneni sudovi svojim radom ostvaruju i **demonstracijski efekt**: svojim radom šalju poruku da nema nekažnjivosti za počinitelje zločina te pokazuju kako se postupci, pa i za najteže zločine, trebaju voditi poštujući načelo pravičnog postupka.¹²¹ Govori se o tri ključne poruke koje oni mogu prenijeti o pravosuđu i vladavini prava: da je određeno ponašanje nedopušteno, tj. da su genocid, zločini protiv čovječnosti i ratni zločini neprihvatljivi; da je nekažnjivost za njih ukinuta ("probijena") te da pravosuđe može biti pravedno – i poštovanjem postupovnih garancija i jednakošću postupanja.¹²²

Kao moguće utjecaje demonstracijskog efekta suda na kulturu vladavine prava u određenoj državi navode se: prepoznavanje važne uloge obrane i standarda pravičnog postupka, podizanje tužiteljskih standarda (razotkrivanje oslobađajućih dokaza, nepokretanje postupaka s nedovoljnim dokazima, upoznavanje žrtava s pravima i nepristrano postupanje), transparentnost i pristupačnost javnih institucija i standardi etike i ponašanja, međunarodni standardi za pritvaranje i zatvor, rodna pitanja (promjena položaja žena u društvu), poticanje dijaloga o ljudskim pravima te nediskriminacija i jednakost pri zapošljavanju.¹²³

¹¹⁹ Cohen, David, Indifference and accountability : the United Nations and the politics of international justice in East Timor; East-West Center, Special Reports, Honolulu, No. 9, 2006, str. 96, dostupno na: [http://www.eastwestcenter.org/publications/indifference-and-accountability-united-nations-and-politics-international-justice-east- /](http://www.eastwestcenter.org/publications/indifference-and-accountability-united-nations-and-politics-international-justice-east-/) (na dan 15. 6. 2012.).

¹²⁰ Office Of The United Nations High Commissioner For Human Rights, Rule-Of-Law Tools For Post-Conflict States, op. cit. (bilj. 116), str. 28.

¹²¹ Slično Martin-Ortega, Olga; Herman, Johanna, Hybrid Tribunals and Rule of Law: Notes from Bosnia and Herzegovina and Cambodia; Just and Durable Peace by Piece Working Paper No. 7, 1-36, 2010, str. 28, str. 7, dostupno na: <http://www.uel.ac.uk/chrc/publications/documents/HybridTribunalsandtheRuleofLaw.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).

¹²² Stromseth, Jane, Justice on the Ground, op. cit. (bilj. 115), str. 92.

¹²³ Office Of The United Nations, High Commissioner For Human Rights, Rule-Of-Law Tools For Post-Conflict States, op. cit. (bilj. 116), str. 17 i 18.

Demonstracijski efekt internacionaliziranih kaznenih sudova ne mora biti samo pozitivan. "Oni mogu poslati poruku da pravosuđe nije pravedno, da se nastavljaju prijašnji obrasci nekažnjivosti, da se duboko ukorijenjene nepravde neće rješavati. Potpuni neuspjeh ostvarenja odgovornosti može poslati sličnu poruku, pridonoseći nastavku nepovjerenja javnosti u institucije pravosuđa."¹²⁴

Kao primjer može se navesti Timor-Leste gdje je naglo prekinuti rad Posebnih vijeća za teške zločine sigurno poslao negativnu poruku o potrebi kaznenog progona počinitelja zločina. I Posebni sud za Sijera Leone te Izvanredna vijeća u sudovima Kambodže svojim kaznenim progonom samo malog broja "najodgovornijih" počinitelja šalju negativnu poruku o potrebi progona svih počinitelja zločina. Isto tako u Kambodži, ako se ne riješi, pitanje korupcije u Izvanrednim vijećima moglo bi dovesti do skepticizma da se stvari nikada neće promijeniti i do trajnog narušenja povjerenja u institucije.¹²⁵

Djelovanje internacionaliziranih kaznenih sudova može dovesti i do **reforme domaćeg pravnog sustava**, osobito sustava kaznenog materijalnog i procesnog prava. Analiza postojećih internacionaliziranih kaznenih sudova pokazuje da su oni gotovo uvijek i doveli do reforme prava u državama za koje su osnovani. Npr. u pogledu kaznenog procesnog prava, internacionalizirani kazneni sudovi uklopljeni u domaće pravosuđe u svim državama, osim u Kambodži, doveli su do izmjene pravila cjelokupnog kaznenog postupka.

4.4. Poznavanje situacije "na terenu"

Internationalizirani kazneni sudovi sastoje se od međunarodnih i nacionalnih sudaca, tužitelja i drugog osoblja. Upravo ta kombinacija omogućuje još jednu prednost u odnosu prema međunarodnim sudovima: bolje poznavanje situacije "na terenu". "Prije svega, u vršenju pravde, osobe, lokalni tužitelji ili lokalni suci upoznati su s teritorijem, jezikom, navikama okrivljenika."¹²⁶ Nacionalni tužitelji, suci i drugo osoblje trebali bi donijeti znanje o uzrocima i tijeku sukoba, znanje o domaćem pravnom sustavu i njegovu funkcioniranju te pravilima kaznenog materijalnog i procesnog prava, poznavanje jezika žrtava i okrivljenika, poznavanje kulture društva i navika ljudi. Uključivanje lokalnog osoblja s tim znanjem čini učinkovitijim prikupljanje dokaza, provođenje ispitivanja svjedoka i okrivljenika i njihovu ocjenu putem kontrolnih činjenica, a

¹²⁴ Stromseth, Jane, Justice on the Ground. op. cit. (bilj. 115), str. 93.

¹²⁵ Tako Martin-Ortega, Olga; Herman, Johanna, Hybrid Tribunals and Rule of Law, op. cit. (bilj.122), str. 28.

¹²⁶ Cassese, Antonio, The Role of Internationalized Courts and Tribunals in Fight Against International Criminality, op. cit. (bilj. 84), str. 6.

nacionalni suci mogu primijetiti i okolnosti koje bi promakle međunarodnim sucima.¹²⁷ Sve navedeno trebalo bi dovesti do kvalitetnijeg utvrđivanja činjeničnog stanja i do ubrzanja postupka.

Zajednički rad međunarodnih i nacionalnih sudaca, tužitelja i drugog osoblja trebao bi dovesti i do boljeg upoznavanja međunarodnih sudaca s navedenim činjenicama. Prenošenje znanja na međunarodne suce odvija se za vrijeme donošenja odluka tijela, kroz neformalnu interakciju među sucima, ali i preko nacionalnih pravnih savjetnika koji pomažu sucima.

4.5. Uklopljenost u nacionalni pravosuđni sustav

Bolja uklopljenost u nacionalni pravosuđni sustav također je prednost internacionaliziranih kaznenih sudova u odnosu prema *ad hoc* međunarodnima. Ti sudovi u pravilu su uklopljeni u domaći pravni sustav te imaju na raspolaganju sredstva prisile putem državnih represivnih tijela, što omogućuje uspješno provođenje kaznenog postupka i izvršenje presude.¹²⁸ Time izbjegavaju situaciju u kojoj se nalaze međunarodni kazneni sudovi, koji se također moraju oslanjati na državna tijela za korištenje sredstava prisile i izvršenje presuda, ali kroz obvezu suradnje država. Naime, do sada se pokazalo da, bez obzira na obvezu suradnje, zbog političkih razloga može doći do nesuradnje država i neizvršavanja naloga suda. Za razliku od toga, internacionalizirani kazneni sudovi uvijek su (i) domaći sudovi, pa i onda kada je njihov položaj odvojen od nacionalnog pravosuđa, kakav je npr. položaj Posebnog suda za Sijera Leone. Ta karakteristika s jedne strane može otkloniti političke razloge države za nesuradnju s internacionaliziranim sudom, a s druge pojednostavnjuje i izdavanje naloga državnim tijelima, jer je komunikacija izravna, bez pokretanja mehanizma suradnje države sa sudom.

Uklopljenost u domaći pravni sustav bitna je i pri zatvaranju internacionaliziranih kaznenih sudova. Ako je riječ o internacionaliziranim vijećima uklopljenima u nacionalne sudove, kao npr. u Bosni i Hercegovini, zatvaranje suda je jednostavnije, jer domaće pravosuđe može preuzeti nedovršene predmete te vršenje rezidualnih funkcija nakon zatvaranja suda.¹²⁹ Za razliku od toga,

¹²⁷ Tako Raub, Lindsey, Positioning Hybrid Tribunals in International Criminal Justice, International Law and Politics, Vol. 41/2009, str. 1013-1053, str 1042.

¹²⁸ Postoje i slučajevi u kojima državna vlast putem svojih tijela ne može osigurati uspješno provođenje kaznenog postupka, bilo zbog nepostojanja faktične vlasti nad cjelokupnim teritorijem bilo zbog potrebe suradnje s drugim državama u provođenju postupka.

¹²⁹ Problem koji se javlja pri zatvaranju međunarodnih i internacionaliziranih kaznenih sudova je u tome što je priroda kaznenih postupaka takva da je i nakon provođenja cjelokupnog kaznenog postupka i donošenja pravomoćne presude potrebno obavljati određene aktivnosti, kao što je npr. osiguranje zaštite svjedoka ili nadzor nad izvršenjem kazni. Zbog toga i nakon

za internacionalizirane kaznene sudove koji djeluju izvan sustava nacionalnog pravosuđa još nije odlučeno koji će mehanizam vršiti rezidualne funkcije, a vjerojatno će biti riječ o posebnom rezidualnom mehanizmu po uzoru na MKSJ i MKSR.

4.6. Ubrzanje postupaka bez ugrožavanja kvalitete

Kao zadnju prednost internacionaliziranih sudova u odnosu prema međunarodnima navodi se ubrzanje postupaka bez ugrožavanja njihove kvalitete. Do ubrzanja postupaka dolazi zbog niza izloženih čimbenika, kao što su suđenje *in situ*, što olakšava i ubrza pribavljanje dokaza ili bolje poznavanje situacije “na terenu”, a to skraćuje vrijeme za utvrđivanje činjenica. Zbog toga oni ne kreću kao *ad hoc* međunarodni kazneni sudovi kao *tabula rasa* u postupak, što je vremenski i financijski zahtjevno (intenzivno).¹³⁰

Pritom se ističe da ubrzanje postupka ne smije ugrožavati kvalitetu samih suđenja i voditi do odstupanja od međunarodnih standarda za vođenje kaznenih postupaka. Od međunarodnih standarda koji se odnose na kazneni postupak na prvom mjestu je Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.¹³¹ Uz to, u slučajevima kada je pojedina država stranka određenih drugih regionalnih konvencija koje propisuju više standarde zaštite ljudskih prava u kaznenom postupku, internacionalizirani sudovi trebali bi poštovati i te standarde. U protivnom, oni služe kao sredstvo za izbjegavanje međunarodnih standarda kaznenog pravosuđa. U tim slučajevima nepoštovanje međunarodnih standarda, bez obzira na sudjelovanje međunarodne zajednice u radu tih sudova, utječe negativno na legitimitet takvih sudova.

Iako na normativnoj razini internacionalizirani kazneni sudovi zadovoljavaju međunarodne standarde,¹³² problemi s pridržavanjem međunarodnih standarda često su se javljali u praksi. Glavni razlozi koji su do toga doveli bili se ograničeni kapaciteti, nedostatak iskustva i nesporazumi, a ne njihovo svjesno kršenje.¹³³ Za nepridržavanje međunarodnih standarda u praksi može se navesti niz primjera: “COMKFOR zadržavanje”, odnosno izvansudsko lišenje

zatvaranja internacionaliziranih kaznenih sudova postoji potreba za vršenjem određenih rezidualnih funkcija i mehanizmima za njihovo izvršenje.

¹³⁰ Romano, C.P.R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (ed.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, op. cit. (bilj. 2), str. x.

¹³¹ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 8. listopada 1991. na temelju notifikacije o sukcesiji (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 12/93).

¹³² Osim možda u nekim slučajevima u pogledu prava na kompetentan, neovisan i nepristran sud prema čl. 14. st. 1. MPGPP-a.

¹³³ Friman, Hakan, *Procedural Law of Internationalized Criminal Courts*, u: Romano, C.P.R.; Nollkaemper, A.; Kleffner, J. K. (ed.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, op. cit. (bilj. 2), str. 354.

slobode kad je KFOR smatrao da uhićenik predstavlja prijetnju javnoj sigurnosti ili "izvršno pritvaranje" od strane posebnog predstavnika glavnog tajnika na Kosovu,¹³⁴ ili nezakonito oduzimanje slobode u Istočnom Timoru, gdje je u jednom slučaju nalog za pritvaranje istekao u svibnju 2002. godine, a sud je tek pet tjedana kasnije, bez saslušanja, odobrio zahtjev tužitelja za produženjem,¹³⁵ ili činjenica da se u Istočnom Timoru okrivljenici u jednom trenutku gotovo godinu dana nisu mogli koristiti pravom na žalbu u kaznenom postupku jer Žalbeni sud nije funkcionirao.¹³⁶

Takvo nepoštovanje međunarodnih standarda u praksi internacionaliziranih kaznenih sudova, time što pokazuje da se sudovi u osnivanju kojih je sudjevala međunarodna zajednica ne pridržavaju standarda koja je ista ta zajednica postavila, ostvaruju i negativan demonstracijski efekt, pridonoseći nastavku nepovjerenja javnosti u institucije pravosuđa. Na taj se način umanjuje i nasljeđe suda, odnosno njegova uloga u osposobljavanju domaćeg pravosuđa, kojemu se ne šalje poruka da se postupci trebaju voditi poštujući načelo pravičnog postupka te poštujući procesne garancije.

5. NEDOSTACI U ODNOSU PREMA *AD HOC* MEĐUNARODNIM KAZNENIM SUDOVIMA

Internacionalizirani kazneni sudovi, koji su nastali na temelju iskustava s *ad hoc* međunarodnim sudovima, imaju i određene ozbiljne nedostatke u usporedbi s *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima. Ti nedostaci mogu dovesti čak i do neispunjenja svrhe osnivanja konkretnog suda. Najozbiljniji nedostaci u odnosu prema *ad hoc* međunarodnim sudovima su sljedeći: a) visina osiguravanih sredstava za funkcioniranje i način njihova prikupljanja, b) nepostojanje obveze suradnje trećih država i sveobuhvatnost kaznenog progona, te c) nužnost kompromisa pri osnivanju sudova. Svi ti nedostaci ne proizlaze iz same prirode internacionaliziranih kaznenih sudova, nego iz političkih odluka povezanih s njihovim osnivanjem: odluke međunarodne zajednice o manjim sredstvima predviđenima za rad tih sudova nego za rad *ad hoc* međunarodnih sudova, odluke Vijeća sigurnosti UN-a o neosnivanju novih kaznenih sudova prema glavi VII. Povelje UN-a i o neprisljavanju trećih država na suradnju

¹³⁴ International Center for Transitional Justice (Tom Perriello and Marieke Wierda), *Lessons from the Deployment of International Judges and Prosecutors in Kosovo*, 2006, str. 10, dostupno na: <http://www.peace-justice-conference.info/download/Kosovo.study.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).

¹³⁵ *The Right to Appeal in East Timor*, Judicial System Monitoring Programme, Thematic Report 2, 2002, str. 13 i 14.

¹³⁶ *Ibid.*, str. 3.

sa sudom te neodlučnost međunarodne zajednice da nametne svoja rješenja pojedinoj državi.

5.1. Visina osiguranih sredstava za funkcioniranje i način njihova prikupljanja

Niži troškovi osnivanja i financiranja navedeni su kao prednost internacionaliziranih kaznenih sudova pred *ad hoc* međunarodnim sudovima. Ipak, i s nižim troškovima funkcioniranja, financiranje je jedan od velikih problema tih sudova iz dva razloga: u nekim slučajevima za rad tih sudova nisu predviđena dovoljna sredstva za ispunjenje postavljenih ciljeva i kvalitetan rad, a uz to se uz taj model često vezuje financiranje dobrovoljnim doprinosima, zbog čega ti sudovi u pravilu teže prikupljaju sredstva za svoj rad.

Međunarodna zajednica nije željela internacionaliziranim kaznenim sudovima staviti na raspolaganje jednaka sredstva kao *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima, već znatno niža sredstva, što utječe na opseg, ali i kvalitetu njihova rada. U pogledu opsega rada, visina predviđenih sredstava utječe na nadležnost internacionaliziranih kaznenih sudova, koja je u pravilu vremenski i/ili personalno ograničena: ne obuhvaća cjelokupno razdoblje sukoba i ograničena je na "najodgovornije" počinitelje. Uz to, i kad je nadležnost ograničena na "najodgovornije" počinitelje, visina predviđenih sredstava može utjecati na smanjenje broja počinitelja i zločina koji će biti procesuirani. Tako je u Sjevernoj Leoneu optuženo samo 13 osoba, a u Kambodži do sada samo 5.

Nedostatak sredstava utječe i na kvalitetu rada internacionaliziranih kaznenih sudova. U usporedbi s *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima, područja u kojima se najviše osjeti nedostatak financijskih sredstava jesu prevođenje i obrana, na koja kod *ad hoc* tribunala otpada po 13 posto ukupnih troškova suda.¹³⁷ Smanjenje troškova za prevođenje izravno utječe na kvalitetu rada suda, ali i na komunikaciju okrivljenika sa sudom. U kombinaciji s tim, manja osigurana sredstva za obranu dovode do narušavanja ravnoteže između tužiteljstva i obrane, sukladno zahtjevu jednakosti oružja, a to može dovesti do nepravičnog postupka. Uz to, manje plaće, kratkotrajni ugovori i financijske nestabilnosti otežavaju pronalaženje kvalificiranih sudaca za te sudove.¹³⁸

Osim toga, kako se internacionalizirani kazneni sudovi u pravilu financiraju putem dobrovoljnih doprinosa, teže prikupljaju sredstva za svoj rad. Po

¹³⁷ Ingadottir, Thordis, *The Financing of Internationalized Criminal Courts and Tribunals*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 271-289, str. 285.

¹³⁸ *Ibid.*, str. 286.

tome se razlikuju od *ad hoc* međunarodni kaznenih sudova, koji se financiraju obveznim doprinosima država. U praksi se model financiranja internacionaliziranih kaznenih sudova dobrovoljnim priložima pokazao neuspješnijim te se navodi da taj model ima tendenciju stvaranja njihova kroničnog podfinanciranja.¹³⁹ Za ilustraciju problema može se navesti primjer Posebnog suda za Sijera Leone, koji je više puta morao smanjivati svoj proračun, a kako nije uspio prikupiti dovoljna sredstava za svoj rad, morao se obratiti za pomoć i UN-u. Na zahtjev glavnog tajnika Opća skupština odobrila je Posebnom sudu 33 milijuna američkih dolara za financiranje djelovanja do kraja 2005. godine.¹⁴⁰ Opisana situacija pokazuje s kakvim se problemima mogu susresti sudovi koji se financiraju dobrovoljnim priložima. Iako su i *ad hoc* međunarodni sudovi imali i imaju problema s prikupljanjem sredstava za svoj rad,¹⁴¹ nedostatak sredstava nikad nije doveo u pitanje nastavak njihova rada, kao u gore navedenom primjeru.

5.2. Nepostojanje obveze suradnje trećih država i sveobuhvatnost kaznenog progona

Sljedeće dvije važne prednosti *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova u odnosu prema internacionaliziranim kaznenim sudovima proizlaze dijelom iz razlika u načinu njihova osnivanja, a dijelom iz političke odluke međunarodne zajednice. *Ad hoc* međunarodni sudovi osnovani su po glavi VII. Povelje UN-a kao prisilna mjera u slučaju prijetnje miru, narušenja mira i čina agresije. Zbog toga za sve države članice Ujedinjenih naroda postoji pravna obveza suradnje s tim sudovima. Za razliku od njih, internacionalizirani sudovi osnivaju se u pravilu na drugi način, s posljedicom da, čak i kad UN sudjeluje u njihovu osnivanju, ne postoji obveza trećih država na suradnju. Situacija je ista i u slučaju Posebnog tribunala za Libanon, koji je osnovalo Vijeće sigurnosti UN-a na temelju glave VII. Povelje UN-a, ali u obliku stavljanja na snagu prije potpisanog sporazuma između UN-a i Libanona o osnivanju suda. Bez obzira na način osnivanja, postoji mogućnost i da Vijeće sigurnosti, u slučaju opasnosti za mir, po glavi VII. Povelje obveže treće države na suradnju s internacionaliziranim kaznenim sudom, ali se ono u dosadašnjoj praksi nije služilo tom mogućnošću.

¹³⁹ Raub, Lindsey, Positioning Hybrid Tribunals in International Criminal Justice, op. cit. (bilj. 127), str. 1045.

¹⁴⁰ Higonnet, R. Etelle, Restructuring Hybrid Courts, op. cit. (bilj. 56), str. 389, citirajući Human Rights Watch, Justice in Motion: The Trial Phase of the Special Court for Sierra Leone (Nov. 2005), bilj. 137.

¹⁴¹ Ingadottir, Thordis, The Financing of Internationalized Criminal Courts and Tribunals, op. cit. (bilj. 137), str. 277.

Interacionalizirani sudovi nastojali su ukloniti taj nedostatak, koji može prouzročiti nemogućnost kaznenog progona i suđenja u slučajevima kada se počinitelji, svjedoci ili dokazi nalaze izvan države za koju sud djeluje, pa su sklapali sporazume o suradnji s trećim državama, ali i međunarodnim organizacijama. U Istočnom Timoru tako je UNTAET sklopio Memorandum o razumijevanju s indonezijskom Vladom,¹⁴² a Posebni tribunal za Libanon je sklopio ugovor o suradnji s Interpolom.¹⁴³

U Istočnom Timoru Memorandum o razumijevanju trebao je omogućiti učinkovite kaznene progone s obzirom na to da se većina počinitelja u trenutku osnivanja suda nalazila na teritoriju Indonezije. Međutim, potpisani Memorandum nije imao učinka, jer je Indonezija tvrdila da mora biti ratificiran te stoga nije pružala pomoć.¹⁴⁴ Takvo ponašanje Indonezije, uz neprovođenje adekvatnih kaznenih postupaka za zločine pred svojim sudovima, dovelo je do ugrožavanja ostvarenja svrhe Posebnih vijeća za teške zločine, a međunarodna zajednica nije reagirala da bi prisilila Indoneziju na suradnju. Rezultat je bio da se u jednom trenutku od 391 optužene osobe njih 309 nalazilo izvan Istočnog Timora.¹⁴⁵

Povezano s obvezom suradnje država, *ad hoc* međunarodni sudovi imaju još jednu veliku prednost, a to je mogućnost cjelovitijeg obuhvaćanja određene situacije. Naime, postojeći internacionalizirani kazneni sudovi osnovani su za pojedinu državu gdje su zločini počinjeni. Međutim, u sukobe je često uključeno više država. U kombinaciji s nepostojanjem obveze trećih država na suradnju, internacionalizirani kazneni sudovi ne predstavljaju u takvim situacijama cjelovito rješenje za pojedinu situaciju. Za razliku od toga, pri osnivanju *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova po glavi VII. Povelje UN-a Vijeće sigurnosti ima mogućnost cjelovitijeg pristupa situaciji i obuhvaćanja većeg broja država nadležnošću suda. Kao primjer može se navesti MKSJ, koji je nadležan za zločine počinjene na području bivše Jugoslavije prilikom njezina raspada na neovisne države. I u slučaju Timor-Leste sud koji bi imao nadležnost nad njime i Indonezijom bio bi cjelovitije rješenje.

Razliku u cjelovitosti obuhvata situacije moguće je uočiti i u slučaju dvaju internacionaliziranih kaznenih sudova s područja bivše Jugoslavije, čije su

¹⁴² Memorandum of Understanding between the Republic of Indonesia and the United Nations transitional administration in East Timor regarding Cooperation in Legal, Judicial and Human Rights related matters od 6. travnja 2000., dostupno na: <http://www.unmit.org/legal/Other-Docs/mou-id-untaet.htm> (na dan 15. 6. 2012.).

¹⁴³ *Co-operation Agreement between Special Tribunal for Lebanon and International Criminal Police Organization – INTERPOL*, stupio na snagu 3. studenoga 2003.

¹⁴⁴ International Center for Transitional Justice (Caitlin Reiger and Marieke Wierda), *The Serious Crimes Process in Timor-Leste: In Retrospect, 2006*, str. 21, dostupno na: <http://www.peace-justice-conference.info/download/Timor.study.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).

¹⁴⁵ *Ibid.*

nadležnosti usporedne (konkurirajuće) s nadležnošću MKSJ-a. I Odjeli za ratne zločine u Bosni i Hercegovini i Vijeća “po Uredbi 64”, odnosno EULEX-ovi suci na Kosovu ovise o suradnji s pravosuđima drugih država, u odnosu prema kojima nemaju prioritet kao MKSJ.

5.3. Nužnost kompromisa pri osnivanju

Zadnji nedostatak internacionaliziranih kaznenih sudova u usporedbi s *ad hoc* međunarodnim sudovima je nužnost kompromisa koji u pravilu prati njihovo osnivanje u slučaju sporazumnih sudova. Kada međunarodna zajednica jednostrano osniva internacionalizirane kaznene sudove, situacija je bliža osnivanju *ad hoc* međunarodnih sudova i potreba za kompromisima je manja. Kod sporazumnih sudova kompromisi su rezultat pregovora s pojedinom državom i znače njihovu prilagodbu svakoj pojedinoj situaciji. S pozicije država koje sklapaju sporazume o osnivanju suda, oni su prilika za uključivanje vlastitih shvaćanja o tome kako treba kazneno progoniti i o njegovim prioritetima. Problem je u tome što postignuti kompromisi u određenim slučajevima mogu dovesti do neispunjenja svrhe osnivanja tih sudova. Kao primjer može se navesti osnivanje izvanrednih vijeća u sudovima Kambodže, čije su osnivanje pratile velike kontroverzije. Osnivanju suda prethodili su višegodišnji pregovori, čak i povlačenje UN-a iz njih, a prihvaćeno rješenje opisano je kao velik ustupak UN-a. “Sklopljen je ugovor koji je u velikoj mjeri kompromis za koji se čini da u nekim bitnim pitanjima prati želje kambodžanske Vlade više nego što prati želje glavnog tajnika.”¹⁴⁶

Koliko je nepovjerenje međunarodna zajednica imala u osnovani sud, vidi se i iz odredbi Sporazuma, u koji su Ujedinjeni narodi unijeli klauzulu o pravu na povlačenje “ako Kambodža izmijeni strukturu ustrojstva izvanrednih vijeća ili na drugi način uzrokuje da funkcioniraju na način koji nije u skladu s uvjetima ovog ugovora.”¹⁴⁷ Do tog rješenja doveo je strah da bi sud u kojem nacionalni suci imaju većinu, što je rezultat kompromisa pri osnivanju, djelovao suprotno zamišljenim ciljevima. Za razliku od takvih rješenja, pri osnivanju *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova, kompromisi takve vrste nisu potrebni pa je to njihova prednost u odnosu prema internacionaliziranim kaznenim sudovima.

¹⁴⁶ Meijer, Ernestine, *The Extraordinary Chambers In the Courts of Cambodia*, op. cit. (bilj. 49), str. 231 i 232.

¹⁴⁷ Čl. 28., *Agreement between the United Nations and the Royal Government of Cambodia*, op.cit. (bilj. 68).

6. ZAKLJUČAK

Internacionalizirani kazneni sudovi relativno su nov koncept sudova, jer su osnivani od 2000. godine, a zadnji takav sud osnovan je 2008. Svaki od novonastalih sudova donio je određene novine i mijenjao obilježja modela internacionaliziranih kaznenih sudova. Tako se danas za te sudove može reći samo da je riječ o raznolikim kaznenim sudovima, u kojima zajedno sude međunarodni i nacionalni suci (internacionalizirani su). Postojeći sudovi dijele i *ad hoc* i privremeni karakter, ali to nisu njihove ključne karakteristike.

Svi dosadašnji internacionalizirani kazneni sudovi stvoreni su u društvima koja su prošla razdoblje sukoba. U tim društvima oni otklanjaju probleme koji se mogu javiti pred nacionalnim sudovima, a koji mogu onemogućiti kazneni progon počinitelja zločina: nepostojanje političke volje za kazneni progon, nesposobnost za njegovo provođenje i pristranost sudova. U tom kontekstu postizanje pravde putem kaznenih sudova samo je jedan od ciljeva koji se nastoji postići. Drugi ciljevi koji se nastoje postići jesu: postizanje mira, utvrđivanje istine i ostvarenje pomirbe (rekoncilijacije). U kontekstu postkonfliktne pravde razmatra se i u kojem stupnju kazneni sudovi pridonose postizanju drugih ciljeva te osobito u kojoj mjeri pridonose ostvarenju pomirbe. U tom pogledu internacionalizirani sudovi mogu se usporediti s *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima. Oni imaju mnoge prednosti pred *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima: niže troškove osnivanja i funkcioniranja, suđenje na mjestu počinjenja zločina, kvalitetnije osposobljavanje domaćeg pravosuđa, poznavanje situacije "na terenu", uklopljenost u domaći pravosudni sustav i ubrzanje postupka. Od prednosti osobito su važne one koje pridonose ostvarenju ciljeva postkonfliktne pravde: ne samo retributivnom kažnjavanju počinitelja već i postizanju pomirbe i osposobljavanju domaćeg pravosuđa kako bi se uklonili uzroci sukoba i spriječilo njihovo ponavljanje. Osposobljavanje domaćeg pravosuđa postiže se izgradnjom ili obnovom fizičke infrastrukture, profesionalnim razvojem nacionalnih sudaca, tužitelja i drugog osoblja te demonstracijskim efektom. Profesionalni razvoj nacionalnih sudaca, tužitelja i drugog osoblja unutar internacionaliziranog kaznenog suda ostvaruje se programima usavršavanja ili prijenosom znanja međunarodnih sudaca, tužitelja i drugog međunarodnog osoblja na radnom mjestu (mentoriranje "na licu mjesta"). Na osposobljavanja domaćeg pravosuđa utječe i samo djelovanje internacionaliziranih kaznenih sudova putem tzv. demonstracijskog efekta, odnosno porukom da ne postoji nekažnjivost za počinjene zločine te da se postupci, pa i za najteže zločine, trebaju voditi poštujući načelo pravičnog postupka. Upravo su suđenje na mjestu počinjenja zločina i opisano kvalitetnije osposobljavanje domaćeg pravosuđa ključne prednosti tih sudova pred međunarodnim kaznenim sudovima u kontekstu ciljeva postkonfliktne pravde.

Internacionalizirani kazneni sudovi imaju i nedostatke u usporedbi s *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima. Ključni nedostaci, koji mogu dovesti i do nemogućnosti ostvarenja svrhe osnivanja suda, jesu: visina osiguranih sredstava za osnivanje i djelovanje te način njihova prikupljanja, uređenje obveze suradnje trećih država i, u određenim slučajevima, nužnost kompromisa pri osnivanju. Pri razmatranju tih nedostataka bitno je da oni ne proizlaze iz samog modela internacionaliziranih kaznenih sudova, već je riječ o konceptima koji su mu pridodani. Tako su, na temelju iskustava sa skupim *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima, za osnivanje i rad internacionaliziranih kaznenih sudova predviđena manja sredstva. Uz to, pri njihovu osnivanju nije postojala politička volja (suglasnost) Vijeća sigurnosti UN-a da osnuje sud po glavi VII. Povelje UN-a, što bi obvezivalo sve članice UN-a na suradnju s njima i koji bi se financirali iz obveznih doprinosa. Osim toga, pri osnivanju tih sudova nije postojala ni čvrsta pregovaračka pozicija međunarodne zajednice o minimalnim zahtjevima za njihovo osnivanje. Još jedan problem koji se pojavio pred nekim od internacionaliziranih kaznenih sudova jest nepridržavanje međunarodnih standarda kaznenog postupka. Iako je postupak pred internacionaliziranim kaznenim sudovima na normativnoj razini u skladu s međunarodnim standardima za vođenje kaznenog postupka (MPGPP), u praksi pred tim sudovima navedeni standardi u mnogim se situacijama nisu poštovali. Iako do toga nije dolazilo namjerno, ipak zabrinjava, jer je time ostvaren negativan demonstracijski efekt slanjem poruke da se sud u čijem je osnivanju sudjelovala međunarodna zajednica ne pridržava njezinih vlastitih standarda. Osim što se time umanjuje uloga suda u osposobljavanju domaćeg pravosuđa, negativno se utječe i na ostvarenje vladavine prava i pomirbe u društvu.

S obzirom na sve navedeno, model internacionaliziranih kaznenih sudova može otkloniti probleme koji se mogu javiti pri kaznenom progonu međunarodnih zločina i drugih teških kaznenih djela pred nacionalnim sudovima, a ima i mnoge prednosti pred *ad hoc* međunarodnim kaznenim sudovima, osobito radi ostvarenja ciljeva postkonfliktne pravde. S obzirom na to da je rad međunarodnih i internacionaliziranih kaznenih sudova često povezan s visokim troškovima, njihov rad ne ocjenjuje se samo prema pravičnosti postupanja i broju presuda koje donesu, već i prema učinku na osposobljavanje domaćeg pravosuđa (*capacity building*). “U suprotnome, međunarodna i hibridna kaznena suđenja mogu jednostavno biti fenomenom ‘svemirskog broda’: oni dođu, obave svoj posao i odlete, ostavljajući zbunjeno domaće stanovništvo koje češka svoje glave i pita se kakve, ako uopće, to ima veze s groznom stvarnošću na terenu...”¹⁴⁸ Upravo u pogledu osposobljavanja domaćeg pravosuđa model

¹⁴⁸ Stromseth, Jane, *Justice on the Ground*, op. cit. (bilj. 115), str. 88.

internacionaliziranih kaznenih sudova nudi bolje rezultate od dosadašnjih međunarodnih sudova. Uz to, utvrđeno je da najveći uočeni nedostaci tih sudova ne proizlaze iz samog modela, nego iz koncepata koji su mu pridodani, te da ti nedostaci mogu biti otklonjeni. Stoga se može zaključiti da je riječ o sudovima koji bi mogli imati ulogu i u budućnosti.

LITERATURA

1. Abdulhak, Tarik, Building Sustainable Capacities – From an International Tribunal to a Domestic War Crimes Chamber for Bosnia and Herzegovina, *International Criminal Law Review*, Vol. 9/2009, No. 2, str. 333-358.
2. Bassiouni, Cherif, Assessing Conflict Outcomes: Accountability and Impunity, u: Bassiouni, Cherif M., (ur), *The Pursuit of International Criminal Justice: A World Study on Conflicts, Victimization, and Post-Conflict Justice*, Antwerp, 2010, str. 3-39.
3. Benzing, Markus, Midwifing a New State: The United Nations in East Timor; *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Vol. 9/2005, str. 295-372.
4. Bertodano, Sylvia de, Current Developments in International Courts, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 1/2003, No. 1, str. 226-244.
5. Burke-White, W. William, A community of Courts: Toward a system of international criminal law enforcement, *Michigan Journal of International Law*, Vol. 24/2002, No. 1, str. 2-61.
6. Cady, Jean Christian; Booth, Nicholas, Internationalized Courts in Kosovo: An UNMIK Perspective, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 59-78.
7. Cassese, Antonio, *International Criminal Law*, New York, 2003.
8. Cassese, Antonio, The Role of Internationalized Courts and Tribunals in Fight Against International Criminality, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 3-13.
9. Cerone, John, Baldwin, Clive, Explaining and Evaluating the UNMIK Court System, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 41-57.
10. Chhang, Youk, The Thief of History - Cambodia and the Special Court; *The International Journal of Transitional Justice*, Vol. 1/ 2007, No. 1, str. 157-172.
11. Cockayne, James, Hybrids or Mongrels? Internationalized War Crimes Trials as Unsuccessful Degradation Ceremonies, *Journal of Human Rights*, Vol. 4/2005, No. 5, str. 455-473.
12. Cohen, David, Indifference and accountability: the United Nations and the politics of international justice in East Timor; East-West Center, Special Reports, Honolulu, No. 9, 2006, dostupno na: [http://www.eastwestcenter.org/publications/indifference-and-accountability-united-nations-and-politics-international-justice-east- /](http://www.eastwestcenter.org/publications/indifference-and-accountability-united-nations-and-politics-international-justice-east-/) (na dan 15. 6. 2012.).
13. Condorelli, Luigi; Boutruche, Théo, Internationalized Criminal Courts and Tribunals: Are They Necessary?, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str.427-436.
14. Friman, Hakan, Procedural Law of Internationalized Criminal Courts, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 317-358.

15. Garms, Ulrich; Peschke, Katharina, War Crimes Prosecution in Bosnia and Herzegovina (1992-2002), An Analysis through the Jurisprudence of the Human Rights Chamber, *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 4/2006, No. 2, str. 258-282.
16. Gibson, L. James, Cambodians' Support for the Rule of Law on the Eve of the Khmer Rouge Trials, *Stanford Public Law Working Paper*, 2009, No. 1491077, dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1491077## (na dan 15. 6. 2012.)
17. Higonnet, R. Etelle, Restructuring Hybrid Courts: Local Empowerment and National Criminal Justice reform; *Arizona Journal of International and Comparative Law*, Vol. 23/2006, No. 2, str. 347-435.
18. Ingadottir, Thordis: The Financing of Internationalized Criminal Courts and Tribunals, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 271-289.
19. International Center for Transitional Justice (Caitlin Reiger and Marieke Wierda), *The Serious Crimes Process in Timor-Leste: In Retrospect 36*, 2006, dostupno na: <http://www.peace-justice-conference.info/download/Timor.study.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).
20. International Center for Transitional Justice (Tom Perrielo and Marieke Wierda), *Lessons from the Deployment of International Judges and Prosecutors in Kosovo*, 2006, dostupno na: <http://www.peace-justice-conference.info/download/Kosovo.study.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).
21. Josipović, Ivo, *Odgovornost za ratne zločine pred sudovima u Hrvatskoj*, Zagreb, 2006.
22. Katzenstein, Suzanne, *Hybrid Tribunals: Searching for Justice in East Timor*; *Harvard Human Rights Journal*, Vol. 16/2003, str. 245-278.
23. Krapac, Davor, *Međunarodni kazneni sudovi*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 510, knjiga IIL. Društvene znanosti, Zagreb, 2011, str. 165-232.
24. Linton, Suzannah, *Cambodia, East Timor and Sierra Leone: Experiments in International Justice*; *Criminal Law Forum*, Vol. 12/2001, No. 2, str. 185-246.
25. Martin-Ortega, Olga; Herman, Johanna, *Hybrid Tribunals and Rule of Law: Notes from Bosnia and Herzegovina and Cambodia*, *Just and Durable Peace by Piece Working Paper*, No. 7/2010, str. 1-36, dostupno na: <http://www.uel.ac.uk/chrc/publications/documents/HybridTribunalsandtheRuleofLaw.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).
26. McAuliffe, Padraig, *Transitional Justice in Transit: Why Transferring a Special Court for Sierra Leone Trial to the Hague Defeats the Purposes of Hybrid Tribunals*, *Netherlands International Law Review*, Vol. 55/2008, No. 3, str. 365-393.
27. Meijer, Ernestine, *The Extraordinary Chambers In the Courts of Cambodia*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 207-232.
28. Nouwen, M.H. Sarah, "Hybrid courts": The hybrid courts of a new type of international crimes courts; *Utrecht Law Review*, Vol. 2/2006, No. 2, str. 190-214.
29. Pellet, Alain, *Internationalized Courts: Better Than Nothing...*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 437-444.
30. Raub, Lindsey, *Positioning Hybrid Tribunals in International Criminal Justice*, *International Law and Politics*, Vol. 41/2009, No. 4, str. 1013-1053.
31. Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts and Tribunals: Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004.
32. Roper, D. Steven; Barria, A. Lilian, *Gatekeeping versus Allocating in Foreign Assistance: Donor Motivations and Contributions to War Crimes Tribunals*; *Journal of Conflicts Resolution*, Vol. 51/2007, No. 2, str. 284-304.

33. Shraga, Daphna, *The Second Generation UN-Based Tribunals: A Diversity Of Mixed Jurisdictions*, u: Romano, P.R. Cesare; Nollkaemper, André; Kleffner, K. Jann (ur.), *Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia*, New York, 2004, str. 15-38.
34. Skinnider, Eileen, *Experiences and Lessons from "Hybrid" Tribunals: Sierra Leone, East Timor and Cambodia*, International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, A paper prepared for the Symposium on the International Criminal Court, 2007, dostupno na: <http://www.icclr.law.ubc.ca/Site%20Map/ICC/ExperiencesfromInternationalSpecialCourts.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).
35. Stahn, Carsten, *The Geometry of Transitional Justice: Choices of Institutional Design*, *Leiden Journal of International Law*, Vol. 18/2005, No. 3, str. 425–466.
36. Stensrud, Ellen Emile, *New Dilemmas in Transitional Justice: Lessons from the Mixed Court sin Sierra Leone and Cambodia*, *Journal of Peace Research*, Vol. 46/2009, No. 1, str. 5-15.
37. Strohmeier, Hansjörg, *Collapse and reconstruction of a judicial system: The United Nations missions in Kosovo and East Timor*, *The American Journal of International Law*, Vol. 95/2001, No. 1, str. 46-63.
38. Stromseth, Jane, *Justice on the Ground: Can International Criminal Courts Strengthen Domestic Rule of Law in Post-Conflict Societies?*, *Hague Journal on the Rule of Law*, Vol. 1/2009, No. 1, str. 87-97.
39. Škorić, Marisabell, *Mješoviti međunarodni kazneni sudovi*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 26/2005, br. 2, str. 933-970.
40. Williams, Sarah, *Hybrid and Internationalized Criminal Tribunals: Jurisdictional Issues*, Doctoral thesis, Durham University, 2009, str. 1-227, dostupno na: <http://etheses.dur.ac.uk/38/> (na dan 15. 6. 2012.).

PRAVNI IZVORI

1. Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone, 16. siječnja 2002.
2. Agreement between the United Nations and the Royal Government of Cambodia concerning the prosecution under cambodian law of crimes committed during the period of Democratic Kampuchea, 6. lipnja 2003.
3. Annex UNSC R1757 - Agreement between the United Nations and the Lebanese Republic on the establishment of a Special Tribunal for Lebanon
4. Charter of the International Military Tribunal - Annex to the Agreement for the prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis ("London Agreement"), 8. listopada 1945.
5. Charter of United Nations, 26. lipnja 1945.
6. Co-operation Agreement between Special Tribunal for Lebanon and International Criminal Police Organization – INTERPOL, stupio na snagu 3. studenoga 2003.
7. Law on the Establishment of the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia for the Prosecution of Crimes Committed during the Period of Democratic Kampuchea, 6. lipnja 2003., izmijenjen 27. listopada 2004. (NS/RKM/1004/006).
8. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 8. listopada 1991. na temelju notifikacije o sukcesiji (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 12/93).
9. Memorandum of Understanding between the Republic of Indonesia and the United Nations transitional administration in East Timor regarding Cooperation in Legal, Judicial and Human Rights related matters, 6. travnja 2000.

10. Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Sudu Bosne i Hercegovine, 14. prosinca 2009.
11. Peace Agreement between the Government Of Sierra Leone and The Revolutionary United Front of Sierra Leone, 7. srpnja 1999.
12. Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1543, 14. svibnja 2004. (S/RES/1543 (2004)).
13. Statute of the Special Court for Sierra Leone, Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone, 16. siječnja 2002.
14. Statute of the Special Tribunal for Lebanon (S/RES/1757 (2007))
15. The Truth and Reconciliation Commission Act iz 2000. godine, Supplement to the Sierra Leone Gazette, Vol. CXXXI, No. 9, 10. veljače 2000.
16. UNMIK Regulation No. 2000/64 On Assignment Of International Judges/Prosecutors And/Or Change Of Venue, 15. prosinca 2000.
17. Zakon o krivičnom postupku BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 03/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09)
18. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (NN 151/03, 110/07)
19. Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta Međunarodnog kaznenog suda (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 5/01)
20. Zakon o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju Tužilaštvu Bosne i Hercegovine i korištenju dokaza pribavljenih od strane Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 61/04, 46/06, 53/06 i 76/06)

OSTALI IZVORI

1. Annual report 2009 on the Judicial Activities of EULEX Judges, dostupno na: <http://www.eulex-kosovo.eu/docs/justice/annual-report2009/ANNUAL%20REPORT%20English%20FINAL.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).
2. International center for Transitional Justice, Creation and First Trials of the Supreme Iraqi Criminal Tribunal, str. 12, dostupno na: http://www.pbs.org/weta/crossroads/incl/trial_Tribunal.pdf (na dan 15. 6. 2012.).
3. Office Of The United Nations High Commissioner For Human Rights, Rule-Of-Law Tools For Post-Conflict States: Maximizing the legacy of hybrid courts, New York i Ženeva, 2008, dostupno na: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HybridCourts.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).
4. Report of the Group of Experts for Cambodia established pursuant to General Assembly resolution 52/135 (A/53/850).
5. Report of the Secretary-General: The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies, S/2004/616 (23.10.2004).
6. Report of the Sierra Leone Truth & Reconciliation Commission. Volume Two, Accra, 2004, dostupno na: <http://www.sierra-leone.org/Other-Conflict/TRCVolume2.pdf> (na dan 15. 6. 2012.).
7. Seventh Annual Report of the President of the Special Court for Sierra Leone. Dostupno na: <http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=33ryoRsKMjI%3d&tabid=176> (na dan 15. 6. 2012.).
8. The Right to Appeal in East Timor, Judicial System Monitoring Programme, Thematic Report 2, 2002.

Summary

THE INTERNATIONALISED CRIMINAL COURTS MODEL: CHARACTERISTICS AND A COMPARISON WITH AD HOC INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNALS

This paper considers the model of internationalised criminal courts, also known as hybrid and mixed criminal courts. It first examines the common characteristics of these courts and considers the situations which led to their establishment. Then, the model of internationalised criminal courts is compared with the model of ad hoc international tribunals. Both types of court are an exceptional ex post facto reaction of criminal law to the committed crimes, and are thus different from the International Criminal Court, which was founded as a permanent court for future crimes. Internationalised criminal courts were established after the experience of the work of ad hoc international tribunals, and their purpose is to remove some of the observed weaknesses of those tribunals. By considering the advantages of internationalised criminal courts, as opposed to ad hoc international criminal tribunals, an attempt will be made to determine why the establishment of internationalised criminal courts currently prevails over the establishment of ad hoc international tribunals. Nevertheless, internationalised criminal courts in their work so far have also shown serious weaknesses in comparison with ad hoc international criminal tribunals. Such weaknesses are also considered in this study.

